

КРИТИКА Й РЕЦЕНЗІЇ.

Соціальні науки.

МАРКСИЗМ.

АГОЛЬ, У. **Основи марксизму.** «Червоний Шлях». Харків 25 р. Стор. 64.

Книжка є скорочений виклад Єнгельсового «Анти-Дюрінга» — точніше переклад українською мовою першого російського видання. [Видавництво «Нова Москва» — бібліотека молодого комуніста під загальною редакцією МКРЛКСМ з участю В. Сараб'янова].

Безумовно дати скороченню зміст найосновнішої праці з галузи діалектичного матеріалізму — річ корисна. Це дійсно основи марксизму в тому розумінні, що книжка розглядає основні питання марксизму.

Правда — розглядається їх надто стисло для того, щоб вичерпати їх до дна. В цьому відношенні друге видання 1925 року, доповнене майже у всіх відділах першої частини [дарвінізм, біографія Фрідріха Єнгельса] і перевірене з виправленням 3-м виданням Анти-Дюрінга, більше дає ніж перше, з якого зроблено український переклад.

Тому можна лише побажати, щоб друге українське видання цієї корисної книжки було виправлено за другим російським виданням.

Степовий.

СЕМКОВСКИЙ, С. Ю. проф., **Марксистская хрестоматия в трех томах** — пособие для преподавателей и студентов, том I — учение Маркса, издание пятое Г. И. У. 1924. 720 ст.

СЕМКОВСЬКИЙ, С. Ю., проф. **Марксистська хрестоматія**, том перший книга перша, переклад з четвертого російського видання за ред. Я. Білика Д. В. У. 103 ст.

П'яте видання (незабаром виходить 6-е) само каже про користь вищезгаданої хрестоматії. Вона стала за настільну книж-

ку кожного лектора і групувода з історичного матеріалізму — особливо відділи II (історичний матеріалізм, Дарвін і Маркс природні умови і техніка. Теорія бази і надбудови, уточнення теорії, класи); III-й (ілюстрації до теорії історичного матеріалізму); IV-й (свобода і необхідність) V-й (діалектика); VI-й (діалектичний матеріалізм); VII-й (марксизм, як світогляд). Брак відповідної літератури робить цілком доцільним видання, особливо для провінції, де бібліотеки в скрутному стані що до марксистської літератури. Та й в центрі нашому вона має широкий попит серед партійців і студентства, оскільки замінює оригінали і робить непотрібним нудну біганину по бібліотеках. Все найважливіше із творів марксистських „класиків“ — можна тут знайти в уривках, а в V відділі навіть подано уривки Гегелівської діалектики.

Переклад Я. Білика I-го відділу, на мою думку (як лектора з історичного матеріалізму) вибрано не вдало. I-й відділ хрестоматії, взагалі, оскільки він торкається політичної економії, має менше «виробничого ефекту» бо цей відділ досить гарно розроблений у популярних численних курсах, а тут він приданий для повноти «науки Маркса», і не вичерпує всього питання. Тому ним мало користуються. Краще було б почати з II-го відділу (історичний матеріалізм), або з V і VI (діалектика, діалектичний матеріалізм) чи з VII (марксизм, як світогляд).

А взагалі, видання українською мовою основної марксистської літератури можна лише вітати, особливо, коли мова перекладу (як це ми маємо в даному разі) пристойна.

Степовий.

РІЧИЦЬКИЙ, АНД. **Великий учитель робітників Карл Маркс.** Бібліотека селянина. Вид. «Червоний Шлях». Стор. 38. Ціна 20 коп.

1923 року вийшла книжечка А. Річицького „Карл Маркс. Його життя, діяльність і наука“. В передмові до цієї книж-

ки автор писав: „я ставив собі завдання по змозі популярно, стисло й виразно висвітлити перед широким трудовим читачем життя, працю і науку—К. Маркса“. І, дійсно, досить популярно висвітлив життя, працю і науку К. Маркса. Тепер ми маємо нову книжечку Річицького, на ту саму тему, меншу розміром, призначену для селянства. Очевидно, ця друга праця мала бути значно популярніша, як перша. В дійсності-ж книжка вийшла лише стислішою, що-ж до популярності, то вона виявилась головним чином в тому, що автор вживає в ній значно менше чужоземних, слів, як у першій. На жаль, стислість викладу, при багатстві фактичного матеріалу, стала на перешкоді до правдивої популярності, і ми маємо, замість приступної для селянина книжечки, місцями схематичний конспект. Наприклад, на стор. 9-й читаємо: „Маркс у цей час гадав, що німецька буржуазія відіграє таку саму революційну роль, як і французька буржуазія за півстоліття перед тим, що знищила феудалізм і монархію і встановила демократичну республіку, яку потім знищила контрреволюція, що висунула Наполеона І“. В цьому довгезеленому реченні зачеплено цілу історичну добу (з життя Франції) і ледви чи зрозуміє його селянин, що не знає історії великої французької революції. Стислість викладу повела до того, що де-які факти і події, про які розповідається, залишаються для не підготовленого читача зовсім не зрозумілими. Так, наприклад, на стор. 14-й читаємо: „Маркс попереджав буржуазію, що боротьба між національним зібранням і монархією мусить скінчитись перемогою якоїсь одної сторони“. Що таке — „національне зібрання“, автор не пояснив і навіть не сказав, що воно було скликано під час революції.—На стор. 21-й читаємо: „Соціальна боротьба... викликається економічним розвитком суспільства та взаємними відносинами класа у ході продукції та обігу“. Навряд чи селянин зрозуміє, що коло чого тут „бігає“, а що „ходить“.—Отже, мабуть краще було-би взяти лише де-які, найголовніші моменти з життя та науки К. Маркса і висвітлити їх дійсно популярно, або коли вже брати великий фактичний матеріал, торкатись численних і складних історичних подій—то неслід було обмежуватись розміром невеликої книжечки. А то книжка вийшла гарна, але більше придатна для освіченого робітника, ніж для селянина.

Що до мови, то вона загалом гарна. Але подекуди трапляються незручні вирази (як от, наприклад, на стор. 5: „У Парижі Маркс зустрівся з Енгельсом, і п е р е к о

н а в ш и с ь, що ці двоє видатних людей думають однаково, вони стали друзями"... Так, ніби хтось третій, а не Маркс і Енгельс переконались, або ніби самі Маркс і Енгельс називають тут себе видатними людьми).

Отже, треба побажати, щоб для дальшого видання книжечку було значно спопуляризовано, можливо навіть трохи поширено, і виправлено коректурні помилки. А що така книжка потрібна для селян—немає сумніву.

П. Христюк.

КАВТСЬКИЙ КАРЛ. Фрідріх Енгельс.

Його життя, його діяльність, його твори. Стор. 56. Ціна 20 коп. Вид. «Червоний Шлях».

Соціалістична література українською мовою збагачується останніми часами, переважно, перекладами з російської мови. Переклади з інших мов все ще робиться випадково. А час було-би перекласти з чужих мов—західно-європейських—хоч-би головніші твори визначніших соціалістів. З редакційних приміток, що додано до перекладу книжечки К. Кавтського—„Фрідріх Енгельс“, видно, що видавництво має намір видати, слідом за цією книжечкою, головніші твори Ф. Енгельса („Становище робітничої класи в Англії“, „Науковий переворот пана Євгена Дирінга“ й інші). Добре було-би, коли б цей намір видавництва здійснило і, взагалі, розпочало систематичну роботу внапрямі перекладів з європейських мов, бо випадкові переклади вже не можуть задовольнити сучасного масового українського читача.

Тим-же часом доводиться вітати і видання цієї невеличкої праці Кавтського про Ф. Енгельса. Праця гарна; Кавтський знає те, про що пише і вмів писати. Шкода тільки, що носить вона дуже вже схематичний характер і для малопідготовленого читача буде трохи затяжка для зрозуміння. Переклад (за редакцією С. Вікула) загалом гарний, хоч де-які слова та вирази не зовсім звичайні („зумовлюють“, „спонування“, „відноги“). По звичаю наших видавництв не обійшлося без де-яких редакційних та друкарських помилок. Так, на стор. 54-й читаємо: „Енгельс пережив Маркса як-раз на двацять років“. А відоме, що в дійсності Енгельс пережив Маркса „як-раз“ не на двацять, а всього лише на дванадцять років (Маркс помер 1883 року, а Ф. Енгельс—1895 р.).

П. Христюк.

ЛЕНІНІЗМ.

Ленінові думки і вислови. Уложили: М. Єзерський і А. Русанов. За редакцією і передмовою М. Равіча-Черкаського. Держ. Видавн. України. 1925. Стор. 231. Ціна 1 карб. 10 к.

На гарну думку натрапили Єзерський та Русанов: дати збірник найбільш глибоких, яскравих та влучних ленінових думок та висловів, що їх розкидано на сторінках двадцяти томів його творів. Завдання це надзвичайно тяжке, бо, з одного боку, тут треба уникнути невдалого, невмілого „висимкування“ окремих думок Леніна з певного контексту, в яким вони лише і мають те значіння, той зміст, що його вкладав у них Ленін, а з другого—треба вміти відокремити „невмирущі для світового пролетаріату істини“ (невмирущі принаймні на близькі роки, десятки років) від думок і висловів, що мали зміст певного часу, в певних конкретних умовах.

Прочитавши збірку, приходимо до висновку, що впорядчики її досягли поставленої мети і дійсно дали найглибші та найяскравіші думки і вислови Ленінові; зуміли уникнути хиб, в які легко було впасти при роботі.

В збірці маємо такі розділи: I. Революція, контрреволюція, влада. II. Політичні партії, політична боротьба. III. Професійний рух. IV. Демократія, демократична держава. V. Диктатура пролетаріату, пролетарська держава. VI. Аграрна справа, селянство. VII. Національна справа. VIII. Преса. IX. Класи й класова боротьба. X. Компартія, Комінтерн. XI. Радянська влада, радянське будівництво. XII. Капіталізм, імперіалізм. XIII. Марксизм, марксист. XIV. Жіночий рух, становище жінки. XV. Комосвіта, пропаганда, культура, наука. XVI. Неп, державний капіталізм, соціалізм, комунізм. XVII. Війна, мир, революційна війна. XVIII. Varia.

Отже думки Леніна охоплено і систематизовано досить повно та вдало. Бракує лише розділу про класову, пролетарську, соціалістичну етику, мораль.

Читач, що з якоїсь причини не візьметься до студіювання творів Леніна, по повному зібранню творів, або по хрестоматіях, може легко перебігти цей збірник і таким чином вхопитись за ниточку ленінізму. Для тих-же читачів, що знають твори Леніна, докладно вивчають їх—збірник має цінність з другого боку: він допомагає відновити в пам'яті прочитане, зафіксувати в яскравих, влучних реченнях.

Коротко: гарна і потрібна книжка.

П. Христюк.

Ленін про національну справу. Передмова та примітки Н. Попова. Переклав Б. Ткаченко. Стор. 133. Ціна 50 коп. Державне Видавництво України. 1925.

Ленін довгі роки працював, думав над національним питанням і залишив у спадщину міжнародному пролетаріатові багатий скарб. Але тому, що він не написав ні одної більшої теоретичної праці про національне питання, а висловлювався, писав з приводу нього принагідно, раз-у-раз у зв'язку з тим чи іншим конкретним явищем російського, українського чи якого іншого, або міжнародного життя,—черпати з того скарбу безпосереднє звичайному читачеві, мало обізнанному на тих подіях, з якими зв'язано написане, дуже важко. Для такого читача треба попереду написане Леніном систематизувати, подати в певній порядку, зв'язати кожен цикл статей з певною історичною добою чи моментом і, крім того, дати хоч коротеньке пояснення до кожного циклу, до окремих статтів і навіть—де відчувається в тому потреба—до окремих речень і слів.

Редактор збірника М. Попов і поставив собі таке завдання. Все написане Леніном про національну справу він поділив на чотири цикли: 1. Статті, написані на передодні російської революції 1905—1907 рр., 2. статті, написані «Поміж двома революціями»—від 1908—1914 рр.; 3. статті, написані під час світової імперіалістичної війни—1914—1917 рр.; нарешті,—4. статті, та промови Леніна з часу пролетарської революції, організації радянських держав та Комуністичного Інтернаціоналу. З кожного циклу взято до «Збірника» не все, що написав Ленін, а лише найбільш яскраве, взято не повністю, а в формі відповідних виписок зі статтів та промов і додано до них певні пояснення. Як добір матеріалу, так і пояснення до нього зроблено влучно. Збірка вийшла компактна і приступна до читання; Ленінові думки про національну справу виступають в ній зовсім виразно.

Відповідно до вказаних вище циклів, маємо в «Збірникові» чотири розділи. В розділі I-шому (1905—1907 рр.) подано постанови Лондонського Конгресу Інтернаціоналу (1896 р.), що згодом увійшли до програму РСДРП, матеріали про обговорення національної справи перед і на 2-му з'їзді РСДРП (1903 р.), виступи Леніна проти Бундівського націоналізму. В розділі другому вміщено (в числі інших) статті Леніна про право націй на самовизначення, про національну мову і культуру, статтю про великоруський шовінізм та про дрібнобуржуазний націоналізм серед пригнобле-

них національностей. В розділі третьому («Імперіалістична війна і криза соціалізму») маємо: Про національну гордість великорусів, Війна та самовизначення націй, Національна справа в умовах імперіалізму, Проти позиції польської с.-д. підчас війни. Та чи не найбільш інтересний матеріал вміщено в розділі четвертому («Російська революція та організація Коментару»). Тут, між іншим, маємо: Національна справа на квітневій партійній конференції 1917 року. За самовизначення Фінляндії та України, Національна справа на VIII З'їзді РКП(б) (де Ленін виступав проти Пятакова й інших, що «по дитячому» ставились до національної справи і заперечували право націй на самовизначення і доцільність самовизначення), Заповіт В. І. Леніна комуністам України, Національна й колоніальна справа на 2-му Конгресі Комінтерну, Останнє слово В. І. Леніна про національну справу. Крім того, до збірника додано. 1. Резолюції X-го З'їзду РКП(б) про чергові завдання партії в національній справі; 2. Резолюції XII З'їзду РКП(б) в національній справі.

Переклад не зовсім вдалий, подекуди неточний, важкуватий; в багатьох місцях маємо незручні звороти, невдалі вислови: чомусь «вирок» конгресу, замість—«постанови» чи «ухвали» Конгресу; «втерляли»—замість—«загубили» або «втратили»; «переробка» кордонів, замість «зміна кордонів»; «учинюваних буржуазією»—замість—«що їх чинила буржуазія»; «ми говорили одне одному компліменти» (з промови) Леніна, стор. 85)—замість—«ми говорили один одному» і так далі. Є й неприємні друкарські (чи може редакційні) помилки: наприклад, на стор. 6-й читаємо, що резолюція Лондонського конгресу Інтернаціоналу дала вказівки пролетаріатові, що до політики в національній справі на початку XIX століття (як відомо, конгрес відбувався в кінці XIX століття і не міг давати вказівок на століття назад); на стор. 77 читаємо: «кожний народний рух проти окремих від імперіалізму»—зовсім незрозуміле речення і так далі. Отже гарну книжку трохи зіпсовано перекладом.

П. Христюк.

ЕЛІЗАРОВА, А. Володимир Ілліч у в'язниці. Стор. 37. Ціна 8 коп.

РАКОВСЬКИЙ, Х. Ленін і Маркс. Стор. 14. Ціна 4 коп.

ВЛАДІМІРОВ, І. М. Ленін у Женеві. Стор. 30. Ціна 7 коп.

Його-ж. Ленін у Парижу. Ст. 31. Ц. 7 к. Ленінська бібліотека. Д. В. У. Харків. (Усі по 15.000 тир.).

«Ленінська бібліотека»—читаємо ми на передостанній сторінці книжечок—«має

за свою мету дати найширшим масам робітників і селян України те основне, що кожний робітник повинен знати про свого проводиря і про справу своєї класи, за яку боровся її проводир». Тож, особливо слід вітати почин ДВУ що до видання популярної [для найширших трудящих мас] Ленінської бібліотеки.

Ось вам перша книжечка А. Єлізарової. Ви прочитали маленьких 37 сторінок-спогадів про перше ув'язнення Володимира Ілліча і перед вами—живий образ революціонера, вщерт повний революційною енергією. Та енергія якось мимоволі проймає і вас. В цій книжечці оповідається про саме ту добу в його революційній діяльності, коли він змушений був взяти на себе почесну роллю науково—спираючись на факти, цифри й знову факти з господарчого розвитку тодішньої Росії,—дати рішачий, генеральний бій народницьким «стовбам» з приводу ролі капіталізму в Росії. Тоді, за ґратами, він готує матеріяли, що повинні були довести існування на російському ґрунті справжнісінького капіталізму. В листах Володимира Ілліча, доданих до цих спогадів, будучий автор «Развития капитализма» особливо турбується про передачу потрібних для тої капітальної роботи книжок. Листів тих прикладено всього два, але віє від них, в'язницею,—і в цьому їхній своєрідний принадний «аромат».

Книжечка Христіяна Георгієвича Раковського це—не спогади, а щось подібне до історичної паралелі між Марксом і Леніним. Головні положення, що їх ставив в ній автор, це: 1) Маркса можна зрозуміти цілком лише в Леніновім освітленні [особливо це правдиво що до 90 років, коли роля Ленінова в боротьбі з ревизионізмом була особливо велика]; 2) Ленін—ворог абстрактного розуміння класової боротьби, для нього класова боротьба—це «метод керівництва повсякденної боротьби»; 3) Тов. Ленін в конкретному досвіді Російської революції вперше звернув особливу увагу на питання—національне-колоніальне й селянське; 4) Врешті, Ілліч геніально синтезував теорію й практику революційного руху.

Книжечку Раковського читається з інтересом, але до хиб [не книжечки, а перекладу] слід віднести те, що чимало є в ній незрозумілих масовому читачеві слів [амплітура, спонтанний, бланкізм і т. ін.],—такі вирази слід-би пояснювати, інакше в голові у масового читача буде справжній сумбур. Також можна було-б уникати таких тяжких зворотів, як—«Справді, немає іншого найнеймовірнішого, найнепідходящого, найневідповіднішого означення...» [стор. 5].

Дві книжечки І. М. Владімірова, подані в цій же популярній бібліотеці, викли-

кають певний інтерес, бо написав їх друкар більшовицької друкарні за кордоном, якому доводилося спостерігати Ілліча в рідних життєвих умовах. Цим—з рештою—і цінні його спогади.

Але, на жаль, в одній із них [«Ленін у Парижу», автор почав говорити трохи слейною мовою і це пеує вражіння від книжечки. Так, на сторінці 10, розповідаючи про скрутний матеріальний стан Іллічового життя, він додає свою сестенцію: «Ось чому, можливо, наш пролетарський проводирь Володимир Ілліч так рано помер». Або—на сторінці 27—28, оповідаючи про ту важливу роботу, яку доводилося провадити Надії Константинівні Крупській, він додає: «Завжди також вона оберігала його слабе здоров'я від надлюдського напрудження в праці». Звідки це? Це щось нове! Ми так уже звикли до того, що Ілліч мав здоровий організм [про це нам кажуть спогади найближчих його друзів і

лікарів, що останніми роками наглядали за ним], а тут—на тобі! Слейність. Також трохи фальшиво, непотрібно змальовувати Ілліча, як чоловіка «не от міра сего», і давати цей образ у маси [див. стор. 28: В цій постійній, напруженій праці тов. Ленін дуже часто не згадував про те, що треба чогось попоїсти)].

Є ще деякі місця, яких би слід було уникнути в дальніших виданнях [а ми гадаємо, що за деякими виправками, книжечку буде перевидано не раз]: так на стор. 26, розповідаючи про «митарства», яких доводилося зазнавати в друкарській роботі у взаємовідносинах з меншовиками, автор кидає фразу — непотрібну, просто зайву: «Отак я продовжував працювати з тов. Леніним до другої половини 1912 р.». Розповідається-ж не про І. М. Владимиrowa, а про когось иншого. Подібні-ж вирази неприемно вражають читача.

Микола М.

ЮНАЦЬКИЙ РУХ І КОМСОМОЛ.

МОЛОДИЙ БІЛЬШОВИК. Орган ЦК ЛКСМУ, літературно-художній, суспільно політичний та науково-популярний місячник.

№ 1, січень 1925 р. «Червоний Шлях» Стор. 100. Ц. 40 коп.

Активність селянської молоді, що в основному зосереджується коло комсомолу, збільшується; ускладнюються її вимоги в питаннях політичних, наукових та літературно-художніх. виникають нові явища побутові в житті молоді, з ними в першу чергу вона йде до комсомолу. Сама комсомольська робота ускладнюється й сільському комсомольському робітнику-активісту під час важко зі всім цим справитись, розібратися в ньому.

Щоб розібратись в складних явищах громадського сільського життя, найти відповіді на низку різноманітних вимог та запитань молоді, мати змогу проявлення колективних зусиль за відбудову нового села комсомольських робітників — назріла пекуча потреба в часописі, що відбивав-би всі ці питання й давав на них належні відповіді.

Такий журнал, головним чином, для села — селянсько-комсомольського активу почав видавати ЦК ЛКСМУ—під назвою «Молодий Більшовик».

Перше число, що зараз розглядаємо вийшло за січень.

Спроби видання такого журналу ще не було, немає й необхідного досвіду яким-би керувались його видавці. В свій час ви-

ходив орган ЦК ЛКСМУ «Работа», але він мав зовсім инше призначіння.

На селі росте й виріс новий читач, комсомолец і свідомий молодий селянин позапартійний, що є не тільки чптач, але й найбільше активний політичний елемент села, що тягнеться й до нового знання.

Це є ще новий тип, його вимоги й літературно художні й громадсько-політичні й наукові ще в повній мірі не виявлено, а вони ростуть й переростають ті можливості задоволення, що є на селі.

Редакція звернулася до молодих більшовиків, аби вони прийняли активну участь в будіванні свого журналу. Треба сподіватись, що вони скоро це зроблять і спільними силами, в процесі самої роботи буде накреслено програм, викрісталізовано напрямки.

Важко зараз дати загальну оцінку журналові цілком та окремим його розділам, він є перша спроба й, треба сказати, взагалі вдала. Він безумовно має помилки й технічного й не технічного порядку,—але всі вони поправимі.

Складається журнал у 4-х розділів—літературно-художнього, суспільно-політичного, науково-популярного та критико-бібліографічного.

Вихід першого числа журналу припав на час роковин смерті т. Леніна та подій 1905 року, тому перші два розділи його заповнено здебільшого матеріалом, що присвячено цим подіям. Вміщено вірші про Леніна—П. Усенка та Н. Литвинчука, оповідання Гр. Єпіка—з подій 1905 р. більше, правда, пристосоване до дитячого, ніж до

комсомольського журналу. Статті т. т. Квірінга та Адамович присвячено Іль'їчу. Стаття П. Тарасова та С. Шахрая—про події 1905 р. в Харкові. Решта — твори з комсомольського побуту.

В другому розділі крім зазначених статтів вміщено уривок з промови т. Гуревича М. про міжнародне становище ССРР, дві приводні комсомольські статті та огляд—про юнацькі комуни на Україні.

В науково-популярному розділі розпочато розмови про небо та землю, в критично-бібліографічному розділі подано рецензії на деякі комсомольські видання.

Участь в журналі беруть переважно комсомольські сили, письменники та робітники.

Треба зазначити, що де-що з уміщеного не в повній мірі підходить до журналу, або мало пристосовано до нього, (стаття т. Березова, наприклад), літературний розділ непомітно розрісся порівнюючи з іншими. Де-які оповідання довгі, де-які розділи неповні.

Комсомольського життя та побуту зовсім немає, але це зазначено самою редакцією й буде в дальнішому виправлено.

Журнал взагалішому вийшов добрий, вихід його вчасний—він є цінний вклад в нашу не досить багату літературу для села і селянської молоді.

Треба буде надалі подбати, що-б він став дійсно-масовим журналом, та притяг до участі низові комсомольські сили.

Необхідний він і для міського комсомолу та молоді, що утворює змічку з селом, бо він дасть уявлення про життя, побут і потреби села.

Звичайно журнал видано добре—обкладинка оживляє його.

Г. Овчаров.

ЛЕНІН В. І. Завдання спілки молоді.
«Червоний Шлях». Юнівдділ. Харків.
1925 р. Стор. 22. Ціна 10 коп.

ТРОЦЬКИЙ Л. Про завдання сільської молоді Про новий побут.
«Червоний Шлях». Юнівдділ. Харків. 1925 р. Стор. 18. Ціна 9 коп.

Видана українською мовою, промова т. Леніна на III з'їзді РЛКСМ про завдання спілки молоді, багатьом коммольцям відома і не має чого говорити про її вартість і потребу кожному комсомольцеві ознайомитись і вивчити її.

Треба тільки застеретти від того, щоб розглядати накреслені в ній завдання, як застарілі (а це іноді можна помітити). Бо не зважаючи на те, що після виголошення промови спілка пройшла вже не малий шлях розвитку—основні завдання,

що перед нею поставив т. Ленін, і тепер ще є актуальні і ще довго, як не увесь час існування, кожному будуть сучасні. Інша річ, що ми ближче підійшли до практичного їх вирішення, тому є вимога ознайомлення з сьогоднішнім досвідом та завданнями практичної роботи. Це свідчить тільки про те, що залишати вивчення спілки промовою т. Леніна не можна, а треба продовжувати його далі—ні в якому разі її не минаючи.

Інший характер мають промови т. Троцького. Він зачепив тільки два окремих завдання спілки, що мають і на сьогодні практичне значіння—про використання коммолем на селі відпускника червоноармійця та про новий побут. Обидві промови дають підхід до питання, напрямок вивістити їх. Ці невеликі промови такі змістовні, що містять в собі цілий програм роботи і викладено їх такою чудовою мовою, що мимоволі вони зацікавлюють і докінця роблять питання ясним.

Коммольцям і сільській молоді—промови, особливо другу, треба читати.

Треба відзначити добрий переклад першої книжки—перекладач зумів зберігти ленінський стиль вислову—другу перекладено теж пристойно.

Обкладинка має веселіший вигляд ніж інші книжки цього типу, але треба подбати ще щоб видання для молоді оживити.

Г. Овчаров.

ЕПІК ГР. Ленінським шляхом. (Оповідання). Серія художньої літератури. Бібліотека комсомольця. «Червоний Шлях». Юнівдділ. Стор. 20. Ціна 8 коп.

Невелике оповідання Епіка варте уваги. Художньо відбити жалібні дні смерті Леніна, є відновити той пануючий настрій ті почуття й переживання, що викликано ними в певних колах.

По такому шляху пішов Епик.

Оповідання його має значіння з того боку, що воно дає те загальне почуття, ті надії й переживання, що привели й приводять до комсомолу, до громадської роботи низку Терешків-наймитів, цілу верству селянської молоді, батрацтва.

Всю цю верству в час смерті Леніна й на Ленінським шляху в особі Терешка без вибору взятого з юрби не хитрими художніми формами, зрозумілими самій молоді, подав Епик в оповіданні. І найголовніше те, що автор не розпорозився на обточування, змалювання особи наймита Терешка, вона в його мало закінчена, але за нею почувається весь наймицький колектив. Його прагнення зрозумілі бо вони живі й щирі.

Доречно і з великою користю для художнього оброблення оповідання внесено короткі описи, ландшафт села.

Така книжка потрібна сільській молоді, вона з користю буде прочитуватись, треба тільки їх побільше. Видана добре майже без помилок—і найголовніше не велика й дешева.

Г. Овчаров.

МЕНІС, Я. Страйк хлопчиків. Комісія по вивченню юнруху молоді при ЦКЛКСМУ. «Червоний Шлях». Юнвідділ. 1925 р. Стр. 33. Ціна 12 к.

МЕНІС, Я. Забастовка мальчиків. Стор. 33. Ціна 12 коп.

Видана одночасно українською і російською мовами книжка т. Меніс не є систематичний нарис тої чи иншої події з юнацького руху, як зазначено вже назвою вона має значно обмежене завдання.

Складена з уривків, спогадів автора, що написано в різні часи, про роботу на одній з фабрик Київу за „мальчика“. Всього уривків трое, хоч і розбиті вони на чотири розділи. Найбільший і найголовніший «страйк хлопчиків».

Підлітки, що роблять на фабриці більш вільно почувують себе, бо їм не загрожує, як робітникам, бути скороченими і піти

в армію по мобілізації. Серед них є—пізніше видатні співучастники комсомольського руху, як автор книжки. На утиски власника фабрики вони відповідають «страйком хлопчиків».

Страйк тягнеться 14 день, моральну перемогу досягнуто, власник повинен був поступитися—це є зміст. Далі перший арешт—автора книжки, і облава під час заняття гуртка—це все.

Автор про все сповідає просто, розповідає про те, чому сам був свідком. Оповідання читається легко, гарно викладено. Але не звернуто уваги на те, щоб його в окремих частинах більш-менш розробити, поглибити освітлення. Наприклад, зовсім не видно найголовніших причин, що викликали страйк хлопчиків. Через це глибокого сліду після прочитаного не залишається.

Але для читання по історії юнацького руху і як ілюстрація, книжка все-ж дуже цікава. Крім того, вона дає рідкий біографічний матеріал про забитого, всім комсомольцям відомого, Ратманського.

Перекладач додержувався того, щоб передати слово в слово, це іноді шкодить викладу в перекладі, є де-які не правильно передані або невдало підібрані слова, є й інші технічні помилки, але їх не багато і вони не варті особливої уваги.

Г. Овчаров.

ЖІНОЧИЙ РУХ.

8-е марта Ц. К. К. П. (б) У. Отдел работниц и селянок, Издавництвом України. р. 1925.

В книжечці зібрано багатий матеріал для докладчиків і робітників серед робітниць та селянок. Сюди включено, насамперед, офіційні матеріали (обіжн. ЦККП(б)У про переведення міжнародного дня робітниць 8 березня, план ЦККП(б)У про переведення цього дня в біжучому році, тези ЦККП(б)У до міжнародного дня робітниць), далі йде ґрунтовне справоздання Центрального Від. робітниць і селянок ЦККП(б)У про рік роботи серед жіноцтва з багатьма цікавими даними про роль робітниць і селянок в промисловості і сільс. господарстві, про участь їх в рад. будівництві, в профрусі, в кооперації і т. под. За цими офіційними матеріалами Центр. Від. робітниць і селянок йдуть статті: К. Філатової—„8 березня—свято міжнародньої солідарности пролетаріату“, де в стислій формі, але дуже яскраво накреслено історію жіночого революційного руху і міжнароднього жіночого дня від самого початку (14

років тому) аж до наших днів; Шинкарь і Ліфшиц—„Міжнародній жіночий робітничий рух“, де зроблено також стислий огляд сучасного жіночого руху в Англії, Німеччині, Франції, Австрії, Китаї, Кореї, Японії. „Гей нова дивчино“ і п'єса Т. Селіної „жіноче лихо“.

Загалом, збірку можна рахувати вдалою і потрібною в обох своїх частинах для переведення міжнароднього жіночого дня 8 березня. В своїй літературній частині (що займає, до речі, майже 2/3 всієї збірки), книжечка не загубить свого значіння, поруч з виданою за редакцією Ц. В. по роботі серед жінок ЦККП(б)У читанкою „Жіноча воля“, і на слідуючий рік.

М. П.

Міжнародній день робітниць 8 березня
Уложено гуртком пролетарських і селянських письменниць при Ц. В. по роботі серед жінок. Держ. Вид. Укр. 1925 р. Ціна 50 коп.

Збірку, як це зазначено вище, укладено гуртком пролетарських і селянських пись-

менниць щов значній мірі визначає вже й самий зміст її. А зміст цей приємно відрізняється від раніш видаваних збірок тим, що художній матеріал її цілком свіжий і притому написаний вбільшості самими письменниками. Збірка поділюється на дві частини: політичну і літературну. В першій з них вміщено: промову В. І. Леніна на з'їзді робітниць 1920 року, ст. Єм. Ярославського — „Ленін і розкріпачення жінки“, М. Левкович — „8 березня 1925 р.“, К. Філатової — „8 березня — свято міжнародн. єдності пролетаріату“, нарешті, тези і план переведення 8 березня Ц. К. по роботі серед жінок ЦККП(б)У. У літературну частину увійшли і вірші Н. Забіли, М. Кожушного 2 твори) білоруськ. поета П. Трус (в перекладі П. Усенка), П. Голубничого, М. Луговиківни, А. Шмигельського,

Марії Горголи, Г. Плискунівського, Г. Коляди, К. Кохнівської; Оповідання О. Свекли, П. Мурав'я, Я. Гуменної, Н. Фальцовальщиці, В. Чередниченкової; нарешті, маленька інсценізація вірша А. Панова. Збірка закінчується низкою планів до переведення дня 8 березня по союзних, радянських і громадських організаціях (по лінії наркомздоровля, союзу Нарпит, „Медсантруду“, Наркомпраці, С.-Г. кооперації, комнезаму, ЛКСМУ і Ю. Л., союзу цукровиків, соцвиху, спілки роб. освіти).

Отже, як це вже видно зі зробленого нами коротенького огляду змісту книжки, матеріалу в ній дано багато, матеріал безумовно цінний і дуже потрібний для всіх, хто працює серед робітниць і селянок. До того-ж видано її досить чепурно.

М. П.

ІСТОРІЯ РЕВОЛЮЦІЇ.

ОЛАР, АЛЬФОНС. Церковь и государство в эпоху великой французской революции. Перевод з французского Н. Рубинштейна. Предисл. Р. Пельше ГИУ, 1925 р. Стор. 110+ІХ.

Відома річ, що наша революція зацікавила вивчати Велику Французьку революцію усіма її сторонами. Отже, й не дивно, що з перекладами таких книг, як «Історія великої французької революції» Жореса поруч подибуємо монографії про пісні й свята тієї доби, або книжки про стан церкви й релігії за часів великого перевороту наприкінці 18 сторіччя. Ще 1919 року Попів надрукував велику книгу: «Французская революция и религия», на правду сказати, з загальних джерел написану й невеликої наукової вартості. Минулого року видано перекладену книжку «Атеизм в эпоху Великой французской революции» (Ф. Маутнер. перевод с нем. Ленинград, 1924 р. стор. 78), що становить невеличкий уривок великої чотирьохтомової праці з історії атеїзму. І, нарешті, цього року разом вийшло з друку два переклади праць, між иншим дуже старих, історика французької революції А. Олара: 1) Культ разума й культ верховного существа во время французской революции. (Изд. «Сеятель» Ленинград, 1925 р. стор. 235), 2) зазначено в заголовкові.

Цю книжку, так з'ясовує в передмові перекладач, складають чотирі статті Ола-

рові, надруковані 1905 року в спеціальнім французьким журналі. В них Олар по черзі розглядає, як ставились до справи відокремити церкву від держави по-перше, діячі французької «освіти», по-друге діячі Установчих зборів, Законодавчих зборів та Національного Конвенту до страти Робесп'єрової. Окремий розділ присвячено справі про відлучення актів громадянських, якими до того відала церква.

Книга має загальну вартість праць Оларових: зрозумілий виклад, чималу документацію, використання всіх друкованих і багатьох архивних матеріалів, повне розуміння справи. Проте, можна відзначити, що Олар кажучи, як ставились «просвітители» до питання відлучити церкву від держави, даремне уникає характеристики відповідних поглядів Ж. Ж. Руссо. І це вадить, бо читаючи далі книгу, весь час відчуваєш вплив славетнього женевиця. Певна річ, він, а не Вольтер, був володар думок революційного покоління.

Олар дуже уважно стежить, як чотири роки революції сприяли тому, щоби відлучити церкву від держави. Однак, він не дійшов кінця справи, коли це відлучення було затверджено законодавчим порядком (підчас Директорії). З'ясувати причини вагання, що виявила в цій справі французька буржуазія узявся Р. Пельше своєю передмовою. Крім цього, Р. Пельше відзначає й де-які хибі Оларові, як історика.

Переклад зроблено гарно, коли можна судити, не маючи оригіналу. А що перекладач додав до тексту цілу низку не-

личких приміток, то й несвідомий читач опанує маловідомі терміни й імена.

В цілому-ж книга становить коштовний вклад до небагатої на монографії нашої літератури про велику французьку революцію.

Н. Пакуль.

ТРОЦЬКИЙ, Л. 1905-й рік. Переклад А. Любченка та М. Щербака. Державне Видавн. України. 1925 р. Ст. 273. Ціна—1 к. 50 к.

Двадцять років минуло з того часу, коли пролетаріат бувшої Росії вперше масово вийшов на кін політичного життя, коли вступив, завзято, хоч ще й не зовсім організовано, в кривавий бій з монархією, а разом з тим і з капіталістично-поміщицьким устроєм. Зубатовщина, Гапоновщина, надії на дурного і кривавого царя,—і потім бурхливий, майже ніде (в іншій країні) невиданий, надзвичайно швидкий процес політичного і класового усвідомлення молоді пролетарської класи; плідні історичними наслідками, гідні подиву спроби створення нових класових пролетарських органів—рад робітничих депутатів,—вели-

чезні страйки, криваві сутички з царським військом, спроби повстань у флоті і в армії, селянські заколоти і потім, як фінал—брудна, кривава, огидна хвиля погромів, що їх організував був царський уряд.

Яке далеке все це, чуже, і в той самий час—яке близьке й зрозуміле! 1905-й рік—це-ж наш вчорашній день; це-ж перші болючі поразки і перші значні успіхи робітничої класи. Це—надії минулої історичної доби і в той самий час—завязок сьогодняшнього дня, блискавка, що освітила історичний шлях російського пролетаріату на ближчі десятки років.

От-чому книжка Троцького—«1905-й рік» читається не як епічне оповідання про давноминулі події, не як «історія», а як твір, що й досі ще не втратив «злободенного» інтересу, що й досі ще зачіпає вас за живі струни, за живі нерви. І «Державне Видавництво» добре зробило, що видало цю працю в перекладі на українську мову.

В порівнянні з 1905-м роком величніше, виразніше виступають досягнення сучасної великої пролетарської революції на теренах бувшої царської деспотії.

Перекладено книжку гарно. Видано чепурно.

П. Христюк.

ІСТОРІЯ КУЛЬТУРИ.

ЛОЗОВИК, Г. Н. Від машин до машини. Культурно історичний нарис (Бібліотека суспільствознавства). Вид. «Червоний Шлях», Київ, 1925 р., 160 стор., ціна 60 коп.

«Критична історія техніки»—говорить Карл Маркс в І т. «Капіталу»—взагалі показала-б, як мало всілякий винахід XVIII століття належить одній людині. До цього часу не існувало подібних творів... В другім місці Маркс пише: «здобуваючи нові виробничі сили, люди міняють свої знаряддя виробництва, а змінюючи свої знаряддя виробництва, вони змінюють свої суспільні відношення. Ручний млинок дає вам спілку с сюзереном, паровий млин—промислово-капіталістичне суспільство».

Згадуючи ці думки К. Маркса, я хотів лише вказати на величезне значіння історії матеріальної культури для вивчення історії взагалі.

Г. Н. Лозовик, якому належить «Історія суспільства» (том I), що вийшла в Києві другим виданням, розглядає в даному творі один надзвичайно важливий відділ історії матеріальної культури, а саме—походження й еволюцію знаряддя від кам'яної доби до початку доби пару та електрики.

Правда—в центрі викладу стоїть історія плугу (палиця—мотика—рало—плуг—трактор), але автор ув'язує це питання з історією виробничих сил суспільства з історією соціальної структури людства й розумового розвитку його (ідеології), в чім і криється цінність твору, що ми розглянули. Книгу витримано в строго-марксистському дусі й написано надзвичайно легкою та зрозумілою мовою. Її сміливо можемо радити для масового селянського й міського читача.

Малюнки виконано бліденько.

Проф. Е. Кагаров.

П Р А В О.

БАГЕНСКИЙ, С. Что дала октябрьская революция детям. Робітничеселянська бібліотека радянського права. Червоний Шлях, 1925 р., стор. 40.

Брошура поділяється на 4 розділи: 1) в часи царату, 2) після жовтня, 3) діти злочинці й 4) медичне опікуєнство. Брошура носить характер сухий—звичайне балансування того, що зробила Радянська влада для дітей, але балансування це остільки значне, що не потребує особливих коментарів. Протиставлення того, як стояло питання про дітей в часи царату, з його станом після жовтня, не дивлячись на безбарвне викладання авторове, яскраво вимальовує перед читачем різницю двох положень: з одного боку цілковите недбалство, неповага до дітей, експлуатація дітей робітників та селян, з другого—підклування, увага й дбайливе відношення до дитини, як творця майбутнього, як дорогого людського паростка.

Характерне й протиставлення старої та нової школи. Школи для вибранців, що давала знання відірвані від життя, непотрібні для його будування, і школа, що виросла з життя й корінням вся ввійшла в нього. Школа царату існувала для тих, кому не треба було працювати, школа радянська пестить і виховує майбутніх будівничих життя. Тісний зв'язок з життям. з його завданнями стоїть і на шляху турбот Радвлади про дітей, починаючи з турбот за матерію, що носить його, й кінчаючи юнацтвом. Автор брошури справедливо підкреслив, що поліпшення економічного та правового стану матері—поліпшує й участь дитини.

До 4-х літ дитина пробуває під доглядом Наркомздравля, після 4-х дитина доручається державі під її охорону та догляд, тоді як раніш це була справа приватної ініціативи, що часто-густо через недбалство та недобросовісність вела дитину до загибелі.

Турботи про фізичне виховання, про закріплення сил дитини йде поруч з охороною праці підлітків і малолітніх, чого знову-ж таки не знала царська держава, що віддавала дітей бідняків на знущання різних господарчиків.

Те-ж саме слід зауважити й про виховання нахилів та характеру. Колонії малолітніх злочинців, що були при царі, замінено на колонії та будинки правопорушників. Злочинство, заподіяне дитиною, або підлітком—це злочинство суспільности, що не вміла її виховати,—і держава бере на себе завдання—виправити помилку.

Великої уваги заслуговують будинки для дефективних дітей, які в значній мірі попереджають цілу низку правопорушень.

Дитячі спілки, самоврядування, асистенти з підлітків при інспекторах праці—все це ставить дітей в незрівняно кращі умови ніж колись. Радянська влада виготовляє собі достойну зміну.

Брошура т. Багєнського для робітничеселянської бібліотеки цінна вже й тим, що знайомить малосвідомого читача з правовим і економічним положенням дітей в Радянській Республіці, виявляє всю вагу турбот про дітей—про наше майбутнє, й показує шляхи правдивої постановки питання про виховання. Прикро тільки, що брошура носить схематичний характер: не підживлена прикладами й життєвими виображеннями—це надало-б їй більшої цінности в тому колі читачів, куди її намічено.

Т. Г.

КАНАРСКИЙ, С. За что и как карает Уголовный Кодекс. Государственное Издательство Украины, 1925 года, стр. 63, цена 40 коп.

Брошурка є переказ у-доступний для середнього читача форми майже всього змісту Карного Кодексу УСРР, причому, автор увесь законодавчий матеріал Карного Кодексу у своїй брошурі розмістив у тому-ж порядку, в якому його викладено і в Кодексі. Так „загальна частина“ брошури змістом своїм відповідає тій-же частині Карного Кодексу, а саме: автор тут оповідає про прикладання законів по аналогії, тоб-то по схожості,—про дії на-вмисні й необережні,—про різні моменти в переведенні злочину—про підготування до нього та замах і закінчення. Про співучасників злочину—виконавців, допомага-чів і підбурювачів. Про привинення, необхідну оборону та надмірну необхідність. Про давність, роди й види кар і про міри соціального захисту.

Окремі частини брошури також по своїй суті відповідають тому матеріалові, що вміщує в собі окрема частина Карного Кодексу, причому автор свій переказ веде в тому-ж порядку, в якому розміщений відповідний матеріал в цій частині Кодексу.

Одне слово, автор у своїй брошурі розказав про всі ті злочини, що можуть бути направлені проти Робітничеселянської держави та інтересів її працюючого населення, при чому, в брошурі у певній системі дається поняття про різні види цих злочинів з поясненням їх на нескладних, що взято із повсякденного життя прикла-

дах. Опреділюючи той чи інший злочин, автор тут-же робить посилку на той артикул Карного Кодексу, що предбачає той злочин і зазначає ту кару, що за той злочин законом признається, — через це у читача складається повне уявлення як про злочини, що забороняються карними законами Радянської держави — як організації класи пролетаріату — так і про ті засоби соціального захисту, яких вживає вона проти тих, що ці злочини чинять. Ось через що брошуру цю ми можемо рекомендувати, як конспективний підручник по питаннях карного права на короткострочних курсах робітників міліції, — як корисну книжечку для бібліотек райвиконкомів, сільрад і для бібліотек різних професійних або робітничих клубів. Брошура читається середнім читачем легко, і самий зовнішній вигляд її справляє приємне враження — гарний папір, проста, але гарна обгортка.

Як на хибі брошури ми можемо вказати ось на що: популярному викладу брошури,

що автор, головним чином, і мав на увазі як то він зазначає у передмові, заважають такі вирази, що їх вживає він: кваліфікація, хронічний період, ненормальність, класифікація, принципи, соціальний, детально і т. и.

Говорячи про давністі строки, автор не зазначив, що найвища міра покарання — розстріл — обов'язково заміщається позбавленням волі, коли з моменту злочину пройшло 10 років, — що злочини, що зроблені проти робітничої класи за царських часів покриваються давністю лише в тих випадках, коли суд найде можливим це. Говорячи про позбавлення за злочини прав, не зазнає, що позбавлений прав не тільки не має активного й пасивного виборчого права, але й не має права бути членом професійних і громадських організацій, рівно як не має права виконувати громадських обов'язків, — а про це важно знати робітникам і селянинові.

М. Матвієвський.

КООПЕРАЦІЯ.

ЦЕЛЛАРИУС, ВИКТ. Кооперация и борьба за социализм. Краткий очерк современного кооперативного движения. 2-е исправленное и дополненное издание. Вид. Книгоспільки, 1925 р., ст. 105, ц. 50 коп.

Перше видання праці В. Целлариуса розійшлося майже в чотирі місяці. Вже в першій рецензії на цей твір ми казали, що нас не здивує, коли швидко побачимо і друге видання цієї книжки. Твір цей має, на нашу думку, одну позитивну властивість, яка забезпечила йому успіх, і яка відрізняє його в вигідний бік од інших праць цього роду. Це те, що він являє собою єдиний систематичний і популярний курс кооперативного руху розрахований на рядового партійця, члена профспілки чи передового селянина, і що важно, і на слухача кооперативних курсів чи учня спеціальних шкіл, де викладається курс кооперативу.

Серед праць подібних т. Целлариусу, можна-б назвати лише дві книжки Мещерякова „Кооперация и социализм“ та „Современная кооперация“.

Останні дві праці мають в собі багато сміливих та оригінальних думок. Вони найбільш відбивають в собі погляди творців радянської кооперативної часів військового комунізму та новітніх.

В цім відношенні вони стоять може й вище праці т. Целлариуса, але їх хіба полягає в тому, що вони є тільки збірка

статей автора, і не дають систематизованого курсу, так нині потрібного. Праця ж т. Целлариуса є до цього часу єдиний твір, що задовольняє цій вимозі. Друге видання його призначено переважно для російського читача. Досвід першого видання показав, що воно розійшлося далеко за межами України.

Методологічним плюсом праці ми вважаємо те, що автор наперед відмовився від догматичного підходу до викладання кооперативу. Кооператив — рух перш за все, і соціальний і по-друге. Вона розвивається завжди в певних конкретних історичних умовах, є частка загального суспільного руху, є зброя в руках поневоленої класи в боротьбі за своє визволення.

Автор і розглядає розвиток кооперативу та кооперативної думки, в історичній перспективі, виявляючи перед читачем як ті причини, що її породили, так і ті основні історичні пружини, що надавали їй тої чи іншої ідеології, що ставили ті чи інші завдання, що надавали їй, нарешті, характеру суспільного руху, а не якоїсь заперлої догми чи доктрини.

Порівнюючи з першим виданням, автор вніс лише незначні поправки.

Разом з видавництвом автор і на цей раз обіцяє і українське видання своєї праці.

Варто відмітити більш вдалий зовнішній вигляд другого видання, в порівнянні з першим.

П. Височанський.

Книжка - календар кооператора на 1925 р., вид. Книгоспілки, ст. 239.

Яким вимогам повинна задовольняти книжка-календар?

Вона має бути портативною, зручною що до форми, містити в собі найнеобхідніші справочні відомості—що до змісту.

На нашу думку Книгоспілка не може похвалитись значними досягненнями, що до першої вимоги. Книжка-календар трохи завелика для кешені (а це важко для записної книжки). І що головне, при цій хибі залишає все-ж мало вільного місця для нотаток. Цю хибу мають, правда, всі видавані до цього часу кешенькові книжки-календарі. Нам здається, що видавці тут зловживають інформаційним матеріалом за рахунок просто вільних чистих сторінок паперу і книжка набирає характеру справочника і зовсім майже втрачає зміст „записної“ книжки.

Тепер що до змісту. І тут, нам здається, вміщено багато зайвого, без чого принаймні може обійтись кешенькова справочна записна книжка.

Ми не бачимо, наприклад, великої практичної радії у вміщенні такого матеріалу, як „переводи вантажів“, „тарифні схеми перевозної плати“.

Ледви чи буде власник „книжки“ використовувати цей дуже складний матеріал для практичної своєї роботи.

Не бачимо також практичної потреби і в такому матеріалі, як „міста УСРР та їхнє населення“, „віддаленість між губ. та окр. містами УСРР“, „державний устрій СРСР“.

Книгоспілка, як видавець „книжки“, вправі була вмістити повний список своїх видань. Але ми гадали-б, що цим не варто обмежуватись, бо кооператора цікавлять не тільки видання Книгоспілки, але й інші видання по кооперації. Тому варто було-б вмістити список самих необхідних видань по кооперації взагалі, в тім числі й Книгоспілки, тим більш, що Книгоспілка не може похвалитись багатством та різноманітністю своїх видань по кооперації.

Вітаючи перший почин Книгоспілки, що до видання „книжки-календаря“ укр. мовою, ми-би бажали в майбутньому зустрінути в особі Книгоспілки новатора в цій справі; з свого боку бажали-б Книгоспілці надалі поменше зловживати інформаційним матеріалом і надати книжці характеру і „записної“.

П. Височанський.

НАРОДНЯ ОСВІТА. ПЕДАГОГІКА.

~~Радянська освіта~~
РАБОЧИЙ КЛУБ

Громадсько-педагогічний місячник Орган Наркомосвіти УСРР за редакцією Ол. Шумського. Ч. 1. 1925 р.

«Завдання Р. О.—пише редакція—великі. Підтримати радянського вчителя на всіх ділянках його нової й великої праці, швидко й вчасно, коротко, але й всебічно висвітлити йому ті пекучі питання, що повстають тепер перед новим оновленим учителем...» Так, завдання великі. Але чи виконує ці завдання журнал чи підтримує він учителя «на всіх ділянках його нової й великої праці»? Ні. Ось поглянемо на зміст. Статті: «На третьому фронті», «Револуція й народний учитель», «Зміцнюємо правовий стан учителя», «Дитячий рух—соц. виховання»—цілком на місті.

Але у відділі: «Як працює вчитель»—ніби чогось не вистачає, ніби щось не гаразд.

Усім відомо, що наш сільський учитель тепер не лише учитель, а й громадський діяч, що він працює й по-за школою,—і в сільраді, і в комнезамі, і в хаті читальні, і в сельбуді, і в кооперації... де тільки він не працює!.. Правда, школа й робота в ній

центр уваги журналу, але треба де-що сказати і про роботу громадську, й не для того лише що треба сказати, а для того, щоб кожний учитель бачив як він працює, в чому його помилки (а на цих помилках і інші вчитимуться) й як треба працювати. А це можна було-б написати хоча-б замість «Ось до чого школа доводить» що краще, на мою думку, підійшло-б до «Червоних Квітів».

Дуже вже багато про «вчительські спогади». Це не значить, що їх не треба, а значить те, що, коли не можна збільшити журналу, то ці спогади треба-б скоротити й написати ще де-що, чого бракує в журналі.

Усім відомо, що наш селянин не вміє господарювати, що господарство наше стоїть на досить ще низькому щаблі свого розвитку. Переучувати наших селян господарювати—надто складна, безнадійна справа, хоч-би навіть у кожному селі мали агронома.

Не семидесятилітні діди засновуватимуть колективні госп., а молоде покоління, що тепер учиться. Отже на нього треба звернути увагу—в ньому наша надія. Я-б сказав: через школу до колективізму.

Отже в «Рад. освіті» поруч із відділами що вже є, треба завести ще відділ: сільсько-господарський ухил у школі, де-б учитель міг діставати матеріяли як виплекати дитину на свідомого колективіста, — навчити його господарювати.

В такому журналі, як Р. О., вже давно є потреба, і ми всі сільські вчителі повинні подбати про те, щоб спільно зробити його як найкращим зробити настільною книгою кожного вчителя.

А до того неодмінно треба збільшити й розмір журналу.

Учитель.

Робочий клуб. Орган Главполитпросвета УССР и культотдела ВУСПС.
№ 1—февраль 1925 г.

Нарешті, на 8-му році революції Робітничі Клуби дочекалися свого органу. Потребу подібного методичного журналу весь час відчувалося дуже гостро. Клубним робітникам доводилось розриватися, шукаючи потрібні їм матеріяли в різних журналах та збірниках і віддаючи до друку свої так саме в різних органи. Видаючи журнал «Робочий Клуб», Головполітосвіта і Культвідділ ВУРПС ліквідують це ненормальне становище.

«Робочий Клуб мусить стати трибуною клубного робітника.

«Робочий Клуб мусить бути настільною книжкою кожного робітника.

У числі першому центральне місце займає відділ «Методика клубної роботи». Вміщено чимало цінних указівок, що до постановки роботи. Особливо цінні матеріяли про «Справочную роботу», бо як раз саме ця галузь Клубної роботи як найбільше шкутильгає в наших клубах. Також дуже цінна стаття «Робкор-культурник». Питання, що розглядає автор, зараз дуже актуальне. На жаль статтю написано надто стисло. Варто було-б її поширити в бік практичних указівок що до участі робкора в клубній роботі. Треба сподіватися, що в подальших числах журналу редакція ще зупиниться на цьому питанні. Ще треба побажати, щоби відділ «Методика клубної роботи» складався в інший спосіб. У числі першому на 27 сторінках цього відділу маємо 13 статтів. Більшість статтів хибують на перебільшену стислість і невичерпаність питання. Слід було-б зменшити кількість статтів, а натомість поширити матеріял з кожного питання, даючи солідні статті, що розглядали-б поставлену тему докладно й ґрунтовно. Треба також зупинитися й на ф о р м а х

масової й поглибленої роботи; і дати кілька солідних статтів, що висвітлювали-б шляхи організації художньої загальної роботи, оскільки ця галузь клубної роботи найменч уладнана, й ведеться кожним клубом по своєму, раз-у-раз анархічно. Треба як найбільше уділити уваги питанням самодіяльного мистецтва й накреслити методи збудження, й організації творчої самодіяльності мас в галузі художньої роботи. Особливо треба побажати, щоби протягом перших таки чисел журналу було пророблено форми театральної роботи—інсценізацію, живу газету, живе кіно і т. и. Нашим клубам якраз бракує потрібних практичних указівок саме що до цих форм. Очевидно, й в подальших числах журналу відділ «Методики» займатиме центральне місце. Треба надати йому практичного характеру, щоб ліквідувати той голод на практичні поради, що панує в наших клубах.

Не задовольняє в журналі відділ «Матеріяли для масової роботи». В цьому відділі подано всього кілька «частушок». Треба крім «частушок» давати й інший матеріял—інсценізації, зразки живих газет, плани судів то що. Добре було-б в подальших номерах вміщати заздалегідь художні матеріяли для наступних агіткампаній і революційних свят.

Відділ «на местах» освітлює переважно роботу харківських клубів. Редакції журналу треба потурбуватися притягти місця до участі в цьому відділі та встановити з ними тісний зв'язок, щоби в такий спосіб налагодити справу обліку роботи. Треба дати зразковим клубам постійну сторінку в журналі, де-б регулярно вміщалося звіти про зроблену за цей час роботу; таким чином не лише подаватиметься інформація, але й інструктуватиметься, використовуючи досвід кращих клубів і інші клуби, де роботу не налагоджено.

Відділ «Переписка з читачем» повинно поставити як найширше.

Журнал видано виключно російською мовою. Доводиться побажати, посилаючися на великий відсоток клубних гуртків (надто художніх), що в своїй роботі користаються з української мови, щоб журнал було українізовано, бодай частково. А художній матеріял (п'єси «частушки») безперечно треба подавати переважно українською мовою.

Що до зовнішнього оформлення книжки, то видано її зовні гарно. Мало тільки ілюстрацій та фотографій. Ілюстраційний бік треба організувати. Треба також уживати більше шрифтів.

В цілому—перше число журн. «Робочий Клуб» треба вітати.

Ю. Смолич.

АСТРЯБ О., ДОГА В., ІВАНИЦЯ Г., СО-
КОЛОВСЬКИЙ, О. **До світла.** Мето-
дичні уваги до 1-го випуску. ДВУ.
1925 р.

„До світла“ це є та дальніша обробка низок явищ, що подано „Порадником по Соцвиху Укрголовсоцвиху“ вид. 4-е, в умовах місця і часу. „До світла“ це й є те розгортання рядів (низок) комплексних явищ, що найлегше, відповідніше наявним силам педагогів буде проведено з дітьми відповідно їх віку, в міру певного розуміння дітей, обліку можливостей природних, технічних та інших умов, в міру певного і визначеного сприяння виховавчої та освітньої політики НКО України.

Однак, автори зробили далеко більшу роботу, ніж дати розгортання праці в комплексному планові. В своїх „Методичних увагах до 1-го випуску „До світла“ вони подають глибокий аналіз педагогічного процесу і методи обліку поведінки дитячих колективів крок за кроком з першого моменту перебування їх в школі-лабораторії, де положено опрацювати з певною метою певну роботу по даному планові.

Не лише подали автори дидактичний виробничий матеріал та способи його обробки і виробу вартості в комплексній читанці „До світла“ 1-й вип., але для практики учителя подають оцінку усієї скупності явищ педпроцесу — „матеріал освіт.-вихов. праці, способи його розкладу, методи його перероблення, організацію вчасників процесу“.

Повно чи неповно охоплено педпроцес цим аналізом, справа не в тому, бо це явище не просте, щоб його вирішили піонери соцвиху, а важно що цей аналіз є одна з перших наукових праць з часу виходу „Порадника“ і „Програмів Є. Тр. Шк.“. Перша наукова праця, що вщерт наближається до природних умов реальної педпраці з дит. колективами, що стоять на нових шляхах поступу суспільства в умовах Радвлади і диктатури пролетаріату. „Методичні уваги“ є перша наукова праця, що до зформулювання основних принципів комуністичної педагогіки, що до зформулювання її цілі і не для теоретичних міркувань, а для доводу раціональності конкретного дидактичного матеріалу, що авторами подано в „До світла“ для сучасної практики по школах.

В цьому головна вага „Методичних уваг“ і виправдання та оцінку справжню вони найдуть в широких учительських колах.

Однак, серйозність справи вимагає всебічної оцінки її, а тому варто навести й сторони не зовсім удачні „в Методичних увагах“.

Так, далеко не витікає з цільової установки революційного марксизму — підпорядкувати собі ті засоби й ті звички, що забезпечують можливість перетворити життя по лінії інтересів трудящих — таке твердження „погодити вимоги суспільства з інтересами та особливостями дитячої психіки“. Хоч далі й самі автори, очевидно не настоюють на останньому, коли на дальшій 7 стор. подають правила поведінки, що скеровують безумовно дитячі інтереси, особливості психіки на інтереси висунуті завданням — політичним завданням школи.

Хоч в дальшому знову впадають в протиріччя з основною формулою сучасної педагогіки. Виною цьому не недоробленість тексту, не непевність фрази, твердження, чи самої думки, а педоцентризм авторів (останній абзац стор. 7 зі слів „кілька десятк. дітей...“) і психологічне середо остільки протилежне принципіально марксизму і остільки темне в формах визначення нервових процесів, що так характерно на стор. 8, 13 і 16.

Це важно тут зазначити, але зовсім не вдокір авторам, бо є момент кризи, момент перелому наших понять і прийде час коли люди найдуть нові слова ясною і точною передачею тих процесів, що криються в нервовій системі.

Другий момент непевної трактовки є ось у чому: на стор. 3-й: „Справа тут не в тих трудових процесах...“, „і не в комплексній системі“... „причина полягає в радикальній зміні цільової установки всієї освітньо-виховавчої справи“. З дальшого видно, що цільова установка, це підготовка „зміни“ революційних лав старих борців молодими поколіннями-революцонерами.

Автори встановлюють тут перешкодність „цілі“ і другорядність „трудоу процесів“ та „комплексної системи“, а в цьому їх помилка. І на стор. 5 вони неминуче мусять себе азамати — на зміну предметній системі йде комплексова і не тому, що це явища другорядні і не про них справа, а тому, що це форми основних принципів — школи трудової і школи пасивної.

Ті-ж школи є продукт революції — перша і друга — продукт монархично-буржуазного ладу.

Ці явища є сторожі єдиного процесу соціального життя — один його динаміка, а другий відповідна форма даному моменту процесу.

Що-ж торкається методики комплексових тем, то можна сказати, що це праця міцних майстерів справи — „особливо загальні частини, а зокрема методики природознавства і математики“.

Л. Колісниченко.

УСКОВ, М. В. Практичні роботи з початкового курсу географії на шкільному подвір'ї та на екскурсіях. Переклад М. Зелінської, 31 мал., 7 таблиць. ДВУ. 1925 р.

Зміст книжки складають—методична передмова автора, 15 праць по математичній географії і 5 праць по географії фізичній.

Задачі і виклад їх орієнтовано на молодші та середні групи російської 7 літн. трудшколи. Однак, треба зазначити, що по характеру та складності задач і по методах їх роз'яснення (та виконання в майстерні), книга ні в якому разі не може обслуговувати молодчі групи.

Скорше можна вважати цю книжку потрібною для масового учительства, як пораду й приклад для проведення занять з дітьми по поданих і аналогічних завданнях. Особливо це так при умові переходу шкіл на комплексні програми як у нас на Україні так і в Росії, а також і з тієї причини, що в темах і викладі автора відчувається інерція робітника середніх шкіл старої системи освіти. Тут ми маємо справу з предметовою трактовкою завдань. Оскільки елементи математичної і фізичної географії входять в ті чи інші життєві явища, що являються предметом вивчення й навчання, остільки педагогові в любий момент праці зі всіма групами доводиться підносити в різному обсязі і приступному методі освітлені в книзі задачі.

Важкий зміст цих практичних праць ще й тим, що вибрані основні теми являються важкими в їх обсягненні і по методу вивчення.

Найголовніші це—задачі, що зв'язані з вивченням реальної географічної широти чи довготи місця, висоти світла, сторін горизонту, градусна сітка, вирахування недосяжних висот, ширини водних басейнів (під час реальних екскурсій) і т. п.

За браком будь-якої літератури по цьому предмету для біжучого моменту ця книга відіграє певну роль в допомозі вчителю в його практиці і виправдає тим свої певні цільові завдання.

Разом з цим необхідно рішуче висловитися проти українського перекладу—важкого для читання, дословного в порівнянні з російським текстом, позбавленого перевірки спеціальної термінології.

Необхідно зауважити і на форму видруку—густі рядки, густий набір слова при великих літерах, по 40.000 на 1 друк. аркуш, то маємо книгу в 3 1/2 друк. аркуша, а її вміщено на 2-х аркушах. Це шкодить живанню книжки.

Л. Колісниченко.

ЯНОВСЬКА Е. Живое слово и юные ленинцы. — Видавництво «Червоний Шлях». Рекомендовано Научпедкомом Головоцвиху для бібліотек при дитячих установах, стор. 12, ціна 10 коп.

Питання, що здійсмає автор в своїй маленькій роботі—надзвичайно важливе. Використання живого слова для поширення розвитку дітей та їх класового виховання, зробити слово зброєю класової свідомості юних піонерів—це питання надзвичайної ваги.

В своїй роботі автор спинається спершу на розгляді поглядів наших учителів-практиків в питанні про оповідання, як засіб певного виховання дитини, розбираючи погляди буржуазних педагогів, що проповідують подавати дітям в оповіданнях тільки те „что вводит в таинственный загадочный храм красоты, поэзии“.

Подаючи практичні поради та ділові зауваження педагогам-практикам нашого часу, автор докладно зупиняється на „красоте и поэзии“ старої педагогіки, що була перейнята ідеалістично—класовим змістом буржуазного суспільства, буржуазної науки.

Книжку поділено на такі розділи: 1) оповідання в простому виді, 2) оповідання—читання, 3) оповідання—бесіда. Кожний із зазначених розділів автор докладно розглядає й обґрунтовуючи свої погляди практикою сучасної педагогіки, подає цінні практичні висновки, як вести розмови вчителів-керівників, керівників—комсомольцю з юними-піонерами. В кінці книжечки додано „Инструкцию до проведения бесід, з юними піонерами“, що також є, безумовно, цінна річ, для керівників-практиків дитячого комуністичного руху.

Загалом книжка потрібна й хороша і, безумовно, вона знайде свого читача. Треба, щоб кожний комсомолець, що працює з Ю. П. та вчитель прочитав цю маленьку книжечку.

Кам'янецький.

СТЕШЕНКО, О. Колоски життя. (Рідні Колоски). Читанка ч. 1, 4 перевидання. Київ. 1924. Вид. не вказано, стр. 176, ціна—85 коп. Читанка ч. II (для 3 і 4 груп трудшкіл). Вид. II. Київ. 1924. ДВУ України, стр. 300. Ціна—1 крб. 45 к. Накл. 20.000.

Передмови автора справляють негарне враження своєю тенденційністю, особливо в передмові до ч. II, де пояснюючи зміни проти видання I, що вийшло 1918 р. ще

за Центр. Ради, автор каже: «викинено багато матеріалу, що був не придатний для сучасного соціального виховання (підр. мое, Х. Н.).

«Соціальне життя на Україні йде серед рідної природи... Що до так званих ділових статтів, то їх учитанці майже зовсім немає... Е тільки... де-кілька біографій видатних діячів... моя скромна праця принесе хоч маленьку поміч пролетарській трудовій школі...» і т. и.

Вже з наведених уривків передмов до обох книжок чути ті основні передумови автора, що ними керувався він, складаючи свої читанки. Це—дати художній (український і про Україну лише матеріал, уникавши всіх інших моментів так-би мовити—інтернаціонального характеру, ділових статтів, якими, як виявляється в самій читанці—є про революцію та політику.

І хоча в читанках є гімни, дитячі пісні, інсценізації на революційні теми (Перше Травня, Жовтень, Комуна і т. и.), проте, прикритим, тільки трохи прихованим, наспіх—книжки тхнуть націоналізмом. І це головна хіба книжок. Доводиться дивуватися, що про Леніна можна було обійтися невеличким віршем «Під прапором червоним» та портретом якось із боку, в той час, як лєнінізм повинен пронизати всю справу виховання, починаючи з малих літ.

Це в читанці I, а в II—трохи більше—аж 3 сторінки..

Натомість автор не пошкодував праці.—беручи уривки з відомого всім Адр. Кащенка, про запорожців-козаків, нар. пісень про кайдани України (пісня ч. 37 ч. II), умістив усю пісню про «Віщого Олега»,

де князь величає «слуг вірних»—«діти мої» цілі балади про русалок, їхнє походження, казку про «Мілу і Нолі» з панського життя—це про тих панів, що мали магістрів, з якими мачуха їздила на полювання з феями й т. и. подібною чепухою...

І це тим більше дивно, що на половину читанки наповнені новим матеріалом, творчістю сучасних пролетарських письменників, як: Тичина, Ан. Панів, Ан. Головка, М. Хвильовий, Е. Еллан, Плискунівський, Ів. Ковтун, В. Поліщук, Чумак, М. Вареник, Панько, Педа (а не Пець), В. Лір, П. Голота і т. и.

Оце сполучення нової по духу, формі й мотивах творчості з поезією Щоголіва, Олеся, Чупринки, Андерсена, Гребінки, Глібова, Загірної, Старицької-Черняхівської (?), В. Лепкого справляє надзвичайно дивне, іноді сумбурне враження. Вже надто велика різниця в темах, підходах, настроях, перелічених вище старих і нових авторів, щоб їх можна було поруч уміщати.

Коли ми порівняємо в читанках розподіл матеріалу і характер його з програмами по комплексній системі, що оце видано Наркомосвітою в «Пораднику соціального виховання»—побачимо—обидві читанки цілком не придатні до програмів. Їх можна використати лише, як збірки художнього матеріалу, особливо ті нові твори сучасних письменників, що ще не дійшли до села, а де-які побачили світ лише на сторінках газет і, звичайно, загубилися для загалу.

Хар. Невіра.

ФІЛОЛОГІЯ.

БУЛАХОВСЬКИЙ, Л. А. ПРОФ. Походження та розвиток мови. Науково-популярний нарис. Переклад з російської мови В. П. Щербаненка. Вид. „Червоний Шлях“, Харків, 1925 р., 100 стор., ціна—75 коп.

Книжка дає нам в простій ясній і, разом з тим, в надзвичайно цікавій формі, уявлення про життя мови, її зародження й закони розвитку, при чому—особливо цінне те, що автор всюди бере під розвагу найновіші досягнення лінгвістики.

Вона розпадається на три частини, з яких першу присвячено походженню мови, другу—предковичній мові, третю—законам еволюції мови. Зпочатку автор встановлює різницю між мовою тварин і людини, розглядає анатомо-фізіологічні та

соціально-психологічні передумови зародження людської мови, зупиняється на значінні сукупної праці та робочого ритму, згукнаслідкування мови жестів і виразних рухів і т. и.

Біля половини книги автор присвячує питанню прогресу в мові й самій мові, яко знаряддям мислення. В кінці книжки коротенько згадується про естетику в мові й про штучні мови.

Поява праці проф. Булаховського українською мовою (російською мовою книга ще не виходила з друку) можна тільки вітати.

Для студентів педагогічних навчальних установ і для самоосвіти це незамінна книжка. Ухвалив її й Методком Укрго-ловпрофосвіти.

Проф. Евг. Катаров.

ФИНКЕЛЬ, АЛЕКСАНДР. О язи́ке и сти́ле В. І. Ле́ніна. Вип. І. Вид-тво «Пролетарій», Харків, 1925 р., 103 стор., ціна 38 коп.

Вивчення особливостей стилю В. І. Леніна почалося у нас лише рік тому «групной» філологів на сторінках журналу «ЛЕФ» (1924 р., кн. І). Через це невелика праця А. Фінкеля має особливий інтерес. А. Фінкель прагне уяснити індивідуальні відміни ленінської звички писати, ще виявляється в виборі слів (лексика), їх розпологові (синтаксис) й стилістика. Увесь матеріал узят з книги В. І. Леніна: «Матеріалізм та емпіриокритицизм». Головний висновок якого доходить А. Фінкель, такий: в мові Леніна ми спостерігаємо мішанину, а почасти й боротьбу двох стихій: загально вживаного канону наукової прози й руйнування цього книжкового канону... Засоби цього руйнування—внесення в безбарвну й шаблонну наукову прозу елементів іншої практики мови: народніх слів і зворотів, форм діалектичної й ораторської мови й т. ін.

Не з усіма методологічними засобами й твердженнями автора можна згоджу-

ватися. Так, прим., фігури й тропи доцільніше було-б дати читачеві в будь-якій класифікації (хоча-б французьких теоретиків); навряд чи можна виразити: «говорят нам» «Аллах ведає», «ни к селу, ни к городу» (стор. 57) віднести до «проявлення діалога». Цілком неправильне твердження, немов-би повторювання у Леніна трапляються рідко й не характерні для його стилю (стор. 73). Згідно з моїм дослідженням, повторювання належить до улюблених фігур Ілліча. Так, в одному уривку з XV тому його творів протягом всього лише 1000 слів (стор. 77—78) я нарахував 26 повторених окремих слів і їхніх сполучень. Багато було-б дослідити будову так званих паралелізмів (parallelismus membrorum) і де які інші явища композиції або архітектоники. На стор. 94 «диалектическое построение» є термін невдалий (коли це не друкарська помилка—замість «диалогическое построение»).

Але всі ці незначні прогалини й огріху-ніскільки не зменшують цінності й інтересу з любов'ю задуманого й написаного твору Олександра Фінкеля.

Проф. Е. Казаров.

БІОЛОГІЯ.

ЦВЕТАЄВА, Р. «Походження світу», ДВУ, 1925 р. (укр. і рос. мовою, 7 мал.).

АНДРЕНКО Л. «Вода в природі», ДВУ 1925 р. (рос. й укр. мовою).

МИХАЙЛІВ В. А. «Чому холодно. чому жарко», ДВУ, 1925 р. (укр. мов. 6 мал.).

СЕМЕЙКІН, Б. «Солнце, его дети и внуки», ГИУ, (рос. мов., 23 мал.).

Селянська бібліотека. Серія світознавства. За редакцією Стрельбицького. ДВУ, 1925 р. (На рос. і укр. мовах).

Розглянувши чотири книжки 13 №№, що теми їх все-ж визначено на кожній книжці, маючи до того-ж при кожній книзі слово та пораду „До читача“ від редактора, можна вже дати ту чи іншу оцінку „Серії світознавства“, що призначена для селянського читача.

Задача та мета видання такої серії цілком зрозуміла і має величезну вагу в утворенні матеріялістичного світогляду у молодих поколінь села, являючись мо-

гутнім засобом і єдино певним в боротьбі з релігійними забобами та засміченими „психологізмом“ поняттями про життя у старших поколіннях сучасників.

Однак, важно зазначити те, що може стояти на перешкоді в досягненні даної мети на практиці.

Вже те, що взята для „Селянської бібліотеки“ в першу чергу серія світознавства наводить на деякі сумніви про успіх з педагогічних міркувань. Дійсно, змістом серії беруться явища—остільки далекі від безпосереднього спостереження, сприйняття, остільки неймовірні по величині, розмірах, остільки складні по методу їх визначення і викладення, що ніякі популяризаторські таланти авторів не пересягнуть певних труднощів. Думається, що зручніш було-б випустити раніш іншу серію, що з'ясувала-б цикли ближчих явищ і тим проложено було-б певний шлях до засвоєння й сприйняття селянством піднесених в серії світознавства циклів знання.

І зазначені чотири книжки дійсно доводять правильність цієї думки. Читачем цих книжок може бути молоді, що закінчили найкращі трудові школи, фабзавучі, а може й ще письменніша. На селі вона буде приступна лише масовому вчителю та подібним освітнім людям.

Другою відмінною рисою треба вважати численність авторів 13 книжок і 11 авторів при двох-трьох розділах циклу знання: астрономії та метеорології. Ось чому вже по 4-х зазначених книжках видно, що 2 з них повторюють здебільшого зміст—це „Походження світу“ Р. Цветаєва і „Сонце, його діти і внуки“ Б. Семейкіна, а третя книга почасти повторює названі „Чому холодно, чому жарко“. В. А. Михайлова.

Третім моментом, що його потрібно застерігти, це характер трактовки поставлених питань. Хоч і не можна відмовити в популярності викладу багатьом авторам, все-ж питання абстрактні і абстрактно розв'язані—як на філософському факультеті.

Доводиться не минути на останку і такого моменту: книжки видано двома мовами і коли російська дуже добра, то про українську цього не можна сказати. І ось через що: 1) термінологію науково не витримано в одноманітності і взято зі словників таку, якої рідко вживається, 2) фразу побудовано тяженько і 3) залишено (на користь популярності чи що) антропоморфізацію проявів небесних і земних неорганічних тіл.

І, нарешті, метричної системи мір не проведено. Це хибя. Нумерація книжок укр. і рос. серії різна—так: „Вода в природі“ укр. мовою № 5, рос. № 10.

Л. Колісниченко.

МЕДИЦИНА.

Д-р БОНДАРЕНКО ВОЛОДИМИР.
Пранці—громадське лихо. Бібліотека: малописьменного. Червоний Шлях. 1924 р. Стор. 32. Ціна—12 коп.

В легкій формі досить цікавого і вдало скомпанованого оповідання, написаного гарною літературною і легкою мовою розповідається про Степана Задорожного і про те, як він захворів на пранці і як пізніше, через нього, захворіла жінка, брати, сусіди.

Крок за кроком проходить ця сумна повість перед читачем і фабулу оповідання вміло перепутано з описом етапів і форми недуги.

Автор знає село, його побут, звичаї й психіку селянина.

Він непомітно, без доктринерства, але виразно ставить логічні притиски там, де з фабули треба виділити опис форм і періодів недуги.

Може б було доцільно в майбутніх виданнях цієї дуже гарної книжки, ці логічні притиски підкреслити ще й самим шрифтом.

До хиб книжки треба віднести те, що кінцеві сторінки—промова лікаря на сході про пранці і про те, як кожен може в цій боротьбі бути корисним, написано трохи «літературно». Цю невелику хибу авторів, що безумовно добре володіє словом—не буде тяжко виправити в наступних виданнях цієї книжки.

В книжці є декілька коректурних помилок. Оскільки це з серії бібліотеки для малописьменних варто б було і на цю дрібницю звернути увагу в новому виданні.

Книжку рекомендовано Всеукраїнською Надзвичайною Комісією Ліквідації неписьменності при Головополітосвіті УСРР і вона безумовно заслуговує як найширшого розповсюдження.

І. Холодний.

Д-р ВОЛЯНСЬКИЙ О. **Наука про здоров'я—як треба жити, щоб здоровим бути й довше прожити.** Бібліотека селянина. Серія медичинська. Видавн. «Черв. Шлях», 1925 р. Стор. 55. Ціна 35 коп.

Книжку написано суховато. Це швидше короткий підручник гігієни, ніж популярна книжка в питаннях гігієни для селянина.

Окремі питання, як наприклад, про перетравлення їжі, описано з занадто детальними подробицями, з зайвими цифрами. В той же час дуже мало звернено уваги на приклади того, як недодержують селяни приписів гігієни в своєму повсякденному житті, майже ніде не говориться за вадливі властивості селянського побуту. Невірно подано норму білків, товшу та вуглеводів, що потрібні для дорослої людини.

Невірно, що в пшеничному хлібі більше білків, ніж у житньому. Як раз навпаки. Невірно, що користь соли в тому, що вона допомагає перетравленню їжі; що цвіль—це куна мікробів.

Є де-які вирази, які можуть дати неправильні уявлення читачеві: говориться про те, що мікроби відкладають безліч яєчок, що підчас коли організм бореться з інфекційними недугами то білі кров'яні кульки починають притьмом розмножуватися, тоді як вони в тілі множаться не самі, а через підвищену функцію—кровотворчих органів.

Речіння про вживання солоної риби складено так, що можна подумати, що в кожній солоній рибі буває отрута—тоді як це буває тільки инколи.

Трапляються поради, які селянам ніяк непотрібні—як порада не вживати за матеріал для взуття лакованої шкіри.

Частенько трапляються неправильні вирази: «хату вкривають цеглою» і т. д. Чимало й стилістичних неправильностей: «спостерігати в мікробах», «погожа вода» і т. д.

Хоч в книжці й чимало хиб, але все-ж, через брак відповідної літератури для українського села, вона свою службу зслужить.

І. Холодний.

Д-р СЕРБИНОВ, П. И. **Болотная лихорадка (малярия) и борьба с ней.** Государственное Издательство Ук-раины Стран. 54. Цена 35 коп.

В книжці 6 розділів: розповсюдження малярії, суть її та передавання, комарі, паразити крові, лікування малярії, боротьба з малярією.

В першому розділові подано цифри про розповсюдження малярії в різних країнах світу, в Радянських Республіках і зокрема на Україні.

Ці цифри дають читачеві уявлення, яке велике соціальне лихо є малярія. До першого розділу однесено й опис різних

форм малярії; його логічніше було би віднести до другого розділу.

В третьому розділові наводиться опис комарів, як тих що розносять малярію (анофелес) так і тих, що не розносять (кулекс); додано малюнки, які полегчать читачеві вивчити різницю між цими комарами. Там же подається й певні дані з біології комарів.

В четвертому розділові досить детально, але цілком просто й виразно описано біологію та різні форми малярійного плазмодія.

В розділові про лікування говориться про різні методи лікування, говориться й про режим малярика.

В останньому розділові—про боротьбу з малярією докладно описано різні форми та методи цієї боротьби.

Правильно накреслено етапи цієї боротьби: 1) оздоровлення першого джерела малярії—хворого чоловіка; 2) боротьба з переносником зарази—комарем, боротьба механічними та біологічними засобами 3) захист здорової людини від укусів комарів.

Далі коротко говориться про державні форми боротьби з малярією в Радянських Республіках та про роль, яку в цій боротьбі може відіграти суспільство й окремі люди.

На цих формах боротьби варто було би авторові зупинитися докладніше.

Книжку написано ясною й зрозумілою мовою. В ній подано досить повно необхідний матеріал, щоби дати правдиве уявлення за малярію.

І. Холодний.

Х Е М І Я.

ДАНИЛЕВСЬКИЙ. ІНЖ. **Хемізація війни.** Видавництво «ЧЕРВОНІЙ ШЛЯХ» Харків. 1925 р. Стор. 38. Ціна 50 коп.

Форми найближчої майбутньої війни цікавлять нас, але точно визначити заздалегідь, які вони будуть, не можна. Кожна війна приносить арміям, що борються, багато цікавих і несподіваних способів нищити живу силу ворога. І коли-б можна було знати, з чим виступить ворог, можна було-б приготуватися відповідно зустрінути його.

Чи-ж думав хто, що непохитні твержі—Литверпен, Намюр, Льеж—можуть бути зметені з лиця землі в два—три дні. Розуміється, ні, бо ці фортеці було збудовано й розраховано на надто довгу боротьбу.

Ще менш думав хто про те, що на війні можна нищити цілі десятки тисяч людей задушливими газами. А виходить це можливо, й з великою користю для того, хто

нападає. Ось чому кожна спроба виявити форми майбутньої війни має інтерес.

Книжка, що ми її розглядаємо, дає цікавий систематичний огляд тих хемічних газів, що їх вживалося в минулу війну, які вже пізнано в процесові вивчення газів після війни, і які в майбутніх війнах гратимуть велику роль.

В цій невеличкій розміром книжці, автор подає повну характеристику тих хемічних отруйних творів, що вживано в минулу війну, описує їх, додаючи до опису хемічні формули, виявляє їхні фізичні, хемічні й фізіологічні властивості й подає відомості про те, де їх вперше вжито й т. д. Автор широко освітлює справу використання отруйних газів для гарматних набоїв, згадуючи про те як виникли нові види гарматних комбінованих набоїв: шпрангелі з отруйними газами. Цікавою таблицею ілюструє він ті хемічні отруйні гази, які використали в минулу війну народи, що воювали. Говорить автор теж і про оборону

від хемічних нападів, про хемічну промисловість і війну.

Автор дуже уважно поставився до свого завдання, подавши добре обгрунтований матеріал, придатний для невеликої групи людей; що цікавляться цією справою, але для широких кол читачів книжка ця не має інтересу взагалі, а через свою надзвичайно тяжку мову й наукову форму викладу, вона просто не годиться для сучасного масового читача, а проте люди, що цікавляться цією справою з великою охотою прочитають цю книжку, першу з серйозних, наукових книг української спеціально хемічної літератури. Тому книжку цю можна радити військовим частинам, людям, що студіюють хемічну війну і авторам, що працюють в цій царині, для складання популярних брошур для масового читача про майбутню хемічну війну. Всі вони найдуть в цій книзі силу цікавого матеріалу.

Зовнішній вигляд книги, досить неприємний: обкладинка, розмір, папір — усе свідчить про те, що цю книжку видано без жадного інтересу, а через надмірно дорогу ціну—50 копійок ця книжка буде баластом.

Г. М—ов.

НАГОРНИЙ, А. В. Як впливає отрута на тіло людини. Серія «Хемія та війна» № 4. ДВУ. Харків. 1925 р. Тир. 10.000. Стор. 73, ціна 25 коп.

НАГОРНИЙ А. В. Действие отравляющих веществ на организм человека. Серія «Химия та война» № 4. ГИУ. Харьков. 1925 г. Тир. 15.000 экз. Стр. 102. Цена 25 коп.

В передмові до своєї брошури автор каже: «Ця брошура горить про наслідки, які викликає в організмі вплив отруйних творів». Для того, щоб читач міг ясно уявити собі картину наслідків впливу на організм отруйних газуватих, хемічних творів, йому треба пояснити, як і в який спосіб проникає в організм отруйний газ і як на нього впливає. Далі читач може зосередити свою увагу на вплив на організм, міру отруйності їх, пам'ятаючи, що з де-якими з названих в брошурі газів може доведеться мати діло в найближчу хемічну війну. То-ж треба бути готовим боронитися від цих отруйних, задушливих, почасти болячкових, сльозоточивих що приводять до чхання й т. п. творів.

В такій послідовності поданій в брошурі, що ми рецензуємо, матеріал поділено, на чотири розділи: 1. Способи проходження діяльності дихальних органів; 3. Вплив отруйних творів на організм; людини й тварин і 4. Деякі способи особистої оборони від отруєння газами.

Надзвичайна популярна мова; вміння автора пояснити будову кожного, про який він говорить, органу; його діяльність і значіння для всього організму, не ускладнюючи мови непотрібними в цьому разі науковими термінами; вміння скупчити увагу читача на формах майбутньої хемічної війни; ясність мислення; науковий виклад матеріалу — усе говорить за те, що автор уважно поставився до свого завдання й дав читачеві дійсно одну з цінних, цікавих книжок серії «Хемія й війна». Це одна з книжок, що потрібні масовому читачеві й яка прикрашає цю серію, подаючи, в справді популярній формі, багатий матеріал для мало-підготовленого читача. Вона, ця книжка, повинна бути зразком для такої бібліотеки.

Єдина вада цієї брошури суха мова автора в тих місцях брошури, де він оповідає про вплив кожного газу з окрема на організм людини. В цих місцях перед нами не популярна брошура, а недуже добра фармакологія з її сухою мовою й своєрідною формою вислову думки: «Дихати стає тяжко. Починається крутитись голова. Смерть від асфікції» й т. п. Але взагалі цю ваду мало помітно, й книжка дуже цікава до читання.

Як особливо цікаву книжку серії—«Хемія й Війна» взагалі, так і цю, можна широко рекомендувати не тільки гурткам «Доброхему», але й військовим частинам, шкільним бібліотекам, хатам-читальням, надто останнім, бо цю книжку признається саме для широких мас сучасних читачів і вона цілком відповідає цьому призначенню.

Книжка ця вийшла також російською мовою і ціна її така сама, що й української.

Г. К. М—ов.

МОЛДАВСЬКИЙ, Т. Б. і АС. Фосфор у мирному житті та на війні. Науково-Популярна Бібліотека № 5. Серія «Хемія та Війна». Державне Видавництво України. 1925 р. Тираж 10000 прим. Стор. 75. Ціна 22 коп.

Книжечку „Фосфор у мирному житті та на війні“ написано доброю, популярною мовою, думку висловлено легко й просто; матеріал подано в цілком задовольняючій формі; історичний матеріал автори використали широко, повно й уміло. Але що до хронології, автори були дуже недбайливі. Так, наприклад, на стор. 20 читаємо: „Бранд відкрив фосфор 1769 року“, на стор. 34—„Перші фосфорові сірники з'явилися років 200 після того, як гамбурзький купець Бранд відкрив фосфор“ (отже, приблизно 1969 року!), а на сторінці 37 читаємо: „Продукція шведських сірників, що

виникла 1868 р., і т. д. Після цього навряд-чи читач уявить собі дату коли люди стали вживати сірники.

Слабо автори освітлюють роль фосфору в розвиткові рослин і організмів, а надто в агрономії. Промовчано те, що існування фосфору в рослинах тісно сполучено з утворенням білків, отже й з найголовнішими функціями організму; не звернено уваги читача на те, що фосфорно-кислі штучні гної надто цінні для хлібороба і в таких країнах, як Англія, Франція й Німеччина вони є великий чинник в торгівлі цих країн і мають величезне економічне значіння.

Неуважливості авторів, або їхнього незнання, треба закинути те, що вони ігнорують фосфорити своєї країни, так в описах їхнього складу й властивостей, як і запасів їх в СРСР, а надто на Україні, де фосфорити на самому Поділлі займають 5.000 кв. кілометрів площі,—де є по-над 80 місць, де знаходяться найбагатіші сілурійські формації (Бертенсон), а так само й на Київщині, багатій на фосфорити крейдяної й третинної формацій.

Читачеві було-б цікаво знати, що СРСР має цінних фосфоритів до 5 мільярдів тон, які мають в собі не менш 12% P_2O_5 , або до 900 мільйонів тон P_2O_5 (див. спеціальні праці проф. Самойлова; праці Особої Комі-

сії дослідження фосфоритових покладів 1908—1914 р.р.). Надто слабо пояснено роль фосфоритових штучних гноїв взагалі.

Цілком не згадано, що фосфор в мирних умовах життя грає видатну роль в пукровій промисловості і в медицині. Але торкаючись майбутньої хемічної війни, автори не спромоглися дати хоч яку-небудь картину цієї війни і сказати, хоча-б тільки, як згадку, яку роль може відіграти в ній фосфор. Навіть згадуючи війну минулого автори показали себе профанами в справі вживання фосфору німцями й іншими державами. Так, у книжечці ніде не зазначено, що фосфор у минулу війну вживався не тільки для «димових завіс», а й для запальних бомб, якими нищилося все живе в сфері їх чину, для виготовлення запальних набойів вперше вживаних німцями в минулу війну і т. д.

Для майбутніх учасників хемічної війни важно дістати відомості про те, як вберігтися від отруєння фосфором, що згубно впливає на організм, спричиняючи жирове переродження внутрішніх органів.

Цю книжечку можна рекомендувати для бібліотек сільсько-господарських профшкіл, сільських бібліотек, та й культработникам села вона дасть де-який матеріал для себе.

Г. М.—ов.

ЛІТЕРАТУРА. КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО.

ПОЛІЩУК ВАЛЕРІЯН. **Європа на вулкані**. Надзвичайна поема. Видавництво Наркомосвіти УССР і ЦК КП(б)У «Червоний Шлях». Харків, 1925. стор. 126. Ц. 1крб. 50 к.

Ще так недавно ми говорили, що нас затоплює лірика, а між тим героїчні часи вимагають епосу. І ось епос потроху починає з'являтися. Сосюра, кілька молодших поетів, а особливо В. Поліщук, всю свою увагу в останній час звернули на епос, на поему. Не так давно В. Поліщук видав збірку поем за роки 1921—1924 («15 поем»). Держ. Вид. Укр. 1925.) А оце вийшла нова поема плодючого автора — «Європа на вулкані».

Поема залишає двоїсте вражіння. Тему обрано надзвичайно вдало. Сучасна Європа на вулкані—це справді тема для сучасної поеми. Вона дає авторові велику кількість цікавих, визначних та різноманітних положень вона скріплена великою і міцною ідеєю. Цю тему розроблено В. Поліщуком цікаво й динамічно, тому поема читається з боку розвитку сюжету легко й гарно. Ми не станемо спинятися тут на агітаційно-

політичному значінні теми—воно безперечно. Роль цієї останньої поеми В. Поліщука полягає також у тому, що це ще один крок від традиційної «поетичності» поеми, до її «практичності», ще один крок від соціально-поетичної мови поеми до мови живої, практичної, що в формах її думає зараз сучасна людина.

Задумано гарно, виконано технічно значно гірше. При легкому й цікавому змістові, поему важко читати через ту неуважно ритмізовану мову, що нею поему писано. Вірші повинні бути віршами і підлягати певним законам ритмики. Проза повинна бути прозою. Іронією звучить перший рядок восьмого розділу поеми, коли автор переходить од віршів до прози: «Стомились читачі од заколотів ритмів...»

Певна річ, від таких ритмів стомишся! Ми зовсім не належимо до прихильників тільки так званих «класичних» ритмів, але ж не кожна газетна стаття, розрізана на рядки різної довготи, стає поезією.

В яскравому змісті поеми слабші порівнюють сторінки останні, де автор малює всесвітню революцію й новий світовий устрій. Не можна без усміху читати рядки:

«Луврський музей перевели у Харків,
Розташували наспивду
В новім палаці ВУЦИК'у
(Можна видати, що був за будинок)
На Україні школи розмістились,
В Сибіру фабрики, а влада у Москві...»

В поважній поемі з революційним змістом можна було-б обійтися без тієї «хуліо-хуренившини», що стоїть на обкладинці книжки. Хай-би вже читач судив сам, оскільки це справді — «надзвичайна поема, зроблена в небувалому для поем стилі...»

Видано книжку прекрасно. Мабуть, це — одно з кращих українських видань.

Б. Якубський.

ТЕСЛЕНКО, АРХИП. Вибрані оповідання. За редакцією М. Івченка. Бібліотека «Час». Київ. Стор. 167, з портретом, тіп. 120.

Дуже добре, що в «бібліотеку Часу» ввійшли й оповідання Тесленкові, і то в першу чергу: треба якомога знайти молоді з цим співцем передреволюційного українського села. У цій книзі дано 7 новелок письменника: Хуторяйочка, Радощі, Школяр, Любов до ближнього, Немає матусі, На чужині, Страчене життя. Хоч це й суб'єктивно, але я-б не обійшовся в своїй збірці принаймні без «За паспортом» і «В пазурах у людини»: надто це вже типові малюнки для економічного стану й класової боротьби укр. села в часи 1905—1917 рр.

Що до передмови М. Івченка, то вона дає основні дані з життя письменника (на підставі повної біографії, яку склав С. Черкасенко) і характеризує його творчість. Переказуючи відомі факти з життя Тесленка, автор вступного слова, на нашу думку, повинен-би більшу увагу звернути на часи революційної роботи письменника (нові дані про це, між іншим, опублікував тов. Щепотьев у ч. 1 «Черв. Шляху» за 1923 р.), а-ніж на умови перебування його в школі, з досить апокаліптичними до того-ж матеріалами. З характеристикою Тесленка навряд чи можна погодитися. Говорити про те, що він є «справжній син села», «селянський ходок» і т. ин., тоб-то повторювати стару народницьку фразеологію, — це значить не розуміти соціального ества письменника. Цільного села, в народницькоромантичному розумінні, у Тесленка немає. Воно різко й непримиримо поділилося на два соціальні фланги, і Тесленко всіма своїми творами довів, що він є «ходок» найбільшій, наймитеської частини села.

Трохи образливе для укр. літератури твердження, ніби Тесленко, після Шевченка, «єдиний» письменник, що писав про селянське життя на підставі власних безпосередніх переживань... а Франко? а Сте-

фаник? а Винниченко? а... і т. д. Річ не в тім, чи він перший писав, а в тім, як він писав, і ось тут місця Тесленкового в традиційному для всієї укр. літератури освітленні села тов. Івченко не вказав.

Не вказав може й свідомо. Принаймні, рівняючи пружний, стислолаконичний стиль Тесленків до солодково-сентиментальної, описової мови Марка Вовчка, автор передмови так само запліснув очі і на коло-сальну еволюцію, що її проробила поетика україн. повісти від етнографізму до імпресіонізму. Не в Маркові-Вовчкові, а в Стефаникові, Черемшині треба шукати джерел Тесленкового стилю.

Поза-тим збірка своє значіння для масового читача матиме.

Ол. Дорошкевич.

ШЕВЧЕНКО, Т.—Вибрані твори. Бібліотека «Час». К. 1925. Стор. 169 тіп. 120.

Власне, з Шевченкових творів у цій збірці дано зразки Шевченкової прози-його російські повісти «Музика» і «Капітанша», певна річ, в українському перекладі. Думка хороша: популяризувати маловідомі загальові повстові твори. Я-б тільки, замість аж надто слабенької «Капітанши», вибрав-би «Прогулку з приємністю та й не без моралі», цікаву багатством своїх побутових рис. Переклади взято старі, поправні й для цього часу (тепер знайдено справжні автографи Шевченкові, з де-якими додатками).

А вже чого не можна подарувати, так те, що редактор видання не вмістив жадних приміток до повістей, хоча-б у тих межах, як це зробив Лепкий у IV і V томах свого видання. Без таких приміток текст повістей навряд чи буде добре зрозумілий масовому читачеві.

Зовні видання охайне й чітке.

Ол. Дорошкевич.

ФРАНКО, ІВАН. Сатири. За редакцією і з передмовою акад. С. Єфремова. ДВУ. 1924. Стор. 90 in 12°. Ціна 25 коп.

ДВУ випала щаслива думка—передрукувати в серії «Селянської бібліотеки» прозові сатири Франка в невеличкому, портативному виданні. Тут зібрано такі сатири: «Звірячий бюджет», «Історія кожуха», «Свинська конституція», «Як пан собі біди шукав» і «Як-то Згода дім будувала». Що до ясності провідної думки, ці сатири можуть сміло конкурувати з відомими дидактичними оповіданнями Толстого. Але коли Толстой розв'язує всі міжлюдські (суспільні) відносини в площі, особистої моралі, особистого вдосконалення, то Франко раз-у-раз зводить питання до

соціально-політичної проблеми. Ось чому ці сатири мають величезну ідеологічну цінність; вони, разом з Франковими ранніми оповіданнями й поезіями (принаймні до середини 90-х років), є краще і витриманіше, що утворив Франко, ще будучи соціалістом, хай і народницького офарблення. Коли перечитуєш їх тепер, в умовах пролетарської диктатури в нас і буржуазно-парламентської комедії на Заході, то не віриш, що це не сучасні твори: так дотепно, так гостро висміює Франко соціальне бажання буржуазного ладу, з його «законним» пануванням заможних класів («Звірячий бюджет»), безправністю й убожеством трудящих верств («Історія кожуха», «Свинська конституція»). І не вірить Франко, щоб «згодою» можна було збудувати «дім для бідних», коли доля одних засуджує на те, щоб були під батогом, а других на те, щоб «жили в паладах і філософували про свободу і ублагороднення». «Згода» без боротьби, скажемо тепер—без класової боротьби, безсилна («Як-то Згода дім будувала»).

Основні прийоми сатир—дотеп і алегоризм, але «Історія кожуха» мало все-ж таки підпадає цим рисам. Коротенька передмова С. Сфремова, популярна й дуже влучна, дає перший нарис письменника для новачка. Варто було-б тільки зазначити раз-у-раз еволюцію письменника: єдиного-бо Франка на протязі 40 років ми не маємо. Тому й не завадило-б дати під творами.

Уважно видана й дешева, книжечка своє корисне діло зробити.

Ол. Дорошкевич.

СТЕФАНИК, В. Оповідання. Державне Видавництво України. К. 1925. Стор. 112 in 12⁰.

Стефаникові цього року рішуче пощастило. Крім повного комплексу Стефаникових оповідань (текстом недосконалих, про що я писав у ч. 211 „Вільшовика“), маємо ще цю невеличку збірку, де міститься 13 новел. Цю цікавість до Стефаникової творчості треба тільки привітати, і дуже добре, що ДВУ, крім дорогого видання для кваліфікованих читачів, дало ще й цю портативнішу збірку для ширшої аудиторії. Традиції-бо Стефаникового майстерства, як ідеологічно, так і формально, повинні ще відіграти велику роль в нашій майбутній прозі.

Що-до вибору новел, то загалом його можна визнати за вдалий: книжечка досить повно репрезентує Стефаникову творчість кращими новелами, типовими для убогого галицького села. Хіба що можна пошкодувати за „Камінним хрестом“ замість, напр., слабенької новелки „Мамин синок“. Але текст і цього видання мене не задовольняє: його знов-таки переробили

невідомо які „редактори“, хоч і не так безцеремонно, як у повній збірці. Навіть таке видання, призначене до масового вжитку, повинно подавати на мою думку, автентичний текст автора, а в примітках пояснити окремі слова й мовні особливості тексту (в фонетичі, синтаксі); наприкінці дуже зручно було-б давати невеличкий словничок. Де-хто боїться, що така „науко-виподібна“ система видання може знеохотити нашого читача до такого діалектичного автора. Я-б цього не боявся, бо думаю, що читач одразу відчує всю художню перевагу автентичного тексту над випадковою й безсистемною переробкою. Та й як-же інакше ви можете познайомитися з такими письменниками, як Стефаник, Федькович, Черемшина, Мартович, що діалектичні особливості своєї фрази безперечно використовують, як чіткий художній прийом?

У книзі подано передмову Б. Якубського—„Василь Стефаник“, що дає вихідні точки для розуміння Стефаникової творчості. На жаль, передмова надто коротка й стисла, отже де-які твердження автор не міг глибше аргументувати, напр.: Стефаник „є найбільший з письменників у сучасній літературі“. Коли розуміти тут майстерство, „поетику“, то з цим погодитись можна (за Франком, серед письменників-прозаїків Стефаник „може найбільший артист, який появився у нас від часу Шевченка“) але значіння письменника не закінчується виключно майстерством; об'єктивно-ж, в історично-літературній перспективі (а так ми вже можемо освітлювати Стефаника, хоч за-кордоном він випустив, після двадцятилітньої перерви, нову збірку оповідань, як пишуть—найкращих з усього його надбання), хист Стефаника можна рівняти з багатим, різнобічним діапазоном Винниченкової прози. І невідомо ще, за ким закріплено буде перевагу...

Поза-тим видання чепурне й не дуже дороге. Тільки що до техніки: коли вже наші видавництва покинуть варварський спосіб брошурування методом „проколу“ і перейдуть до єдино-культурного способу—зшивання?

Ол. Дорошкевич.

ФРАНКО, І. Смерть Каїна. 3 серії «Укр. письменство». Вид. «Слово». Київ 1924. 66 стор.

Чепурно виданий твір Ів. Франка має гарну передмову П. Филиповича, який подає коротку літературну історію типу Каїна в художній літературі, особливо про тип цей у Байрона. „Смерть Каїна“ й видається вдруге з метою згадати про цього „володаря дум“—автора Чайльд-Гарольда. Як відомо, Франко зацікавився байроновим „Каїном“ ще 1879 року, коли й переклав його. Інтерес Франка до цього твору,

на гадку Филиповича, пояснюється симпатією його до революційних тем на той час. І дійсно, Франко тоді зазнав вже драгоманівського впливу, скоштував в'язниці, написав „Товаришам з тюрми“, то-що. Не кажемо вже про численні переклади з Гайне, Гекслі, Писарева.

Отже згодом, як відомо, Франко пише вже власний твір „Смерть Каїна“. За Веселовським, Филипович погоджується з тим, що тут маємо справу з самостійною обробкою, оригінальним трактуванням мотиву. Франко неначе робить продовження поеми байроновської. Одряду вона починається у нього з моменту, коли Каїн, забивши Авеля, рунає в подоріж. Однак, Франко підтримує байроновський колорит у змальюванні головної постаті поеми, особливо що до головної думки. Як і в Байрона, ми знаходимо тут думку:

Хто-ж роздер надвое

Життя й знання і ворогів заклятих
Із тих зробив?

Передмова П. Филиповича досить цікава, подається, що дуже корисно, й чимало потрібної на цей раз літератури. Бажано було-б, крім зазначеного, більш послідовний та складний виклад.

Коли так бажано читачеві переконатись у міцному інтересі Франка до революційних мотивів, то слід було-б розрахувати виклад змістовної, безумовно, передмови, на читача менш підготовленого до засвоєння й зрозуміння серйозного критичного начерку.

Що до самої поеми, то мусимо зазначити, що вона є ціннішим твором що до форми й до змісту, — ідеї — революційна думка, чарівні картини, — і надусим панує чудовий франківський стиль — поеми „Моїсея“, яку більш усього „Смерть Каїна“ й нагадує.

У книжечці бачимо два малюнки хімери (з „Notre Dame“) та Сфінкса (з Луврського Музею) — обидва невдалі, що й псує гарне загальне враження від книжки.

Ів. Єрофіїв.

ВАНІН, ІВ. Батько та син.

Драма на 1 дію. ДВУ 1925 рік. тир. 5000. Вищою Науково-Репертуарною Радою Відділу Мистецтв Головополітосвіти НКО до вистави на селі дозволена.

П'єсу видано 1925 року, і треба визнати, що вона трохи запізнилася. Сюжет п'єси полягає в тому, що син капіталіста, студент, покинув свого батька і став до лав борців за революцію. Він являється до батька й пропонує йому заплатити контрибуцію. Батько відмовляється. Тоді син його заарештовує. П'єси подібного змісту, в початку революції, до 22—23 років мали великий успіх. Зараз, ясно, вони вже починають старіти. Проблема родини в рево-

люції потребує більш поглибленого розгляду. Очевидно маючи це на увазі, Вища Наукова Рада, ухвалила п'єсу до вистави саме на селі, де питання «батько та син», взаємовідношення між старим поколінням і поколінням молодим, ще далеко не розв'язано. Але тоді доводиться визнати невдалим інший момент: В п'єсі взято міський побут. Для села проблеми, висунуті революцією — потрібують розв'язанню в побутових селянських тонах. Тому п'єску можна порекомендувати сільським самодіяльним гурткам для перероблення й пристосування до місцевого побуту. А саме: маючи подану п'єсу за загальною схемою, змінити в ній персонажі (некапіталіст, а куркуль, не студент, а син, куркуль, що самохіть пішов до червоних, не льокай, а наймит). Відповідно до цього зміниться й характер п'єси. Таке перероблення дуже легке, тим паче, що в п'єсі всього на всього три дієві особи. Для самодіяльного, що починає роботу, гуртка, це дуже зручно.

Ю. Смолич.

НАЗАРОВ, БОРИС. Сарана. Агіт-п'єса на 2 дії. Вищою Науково-Репертуарною Радою відділу Мистецтв Головополітосвіти НКО до вистави на селі дозволена. ДВУ. 1925 р.

Перша необхідна умова кожної п'єси, звичайно її театральність. Не театральна п'єса — не п'єса. Коли-ж справа йде про агітки, то ця умова ще збільшується. Як-що ми хочемо, щоб агітаційний зміст п'єси дійшов до глядача, якщо ми хочемо, щоб наша агітка загітувала, то насамперед треба подбати про театральність її. Як-раз цього й бракує агітці «Сарана». А коли й цього бракує, то навряд вона досягне своєї мети і когось загітує. До того-ж занадто вже багато в ній накоплено. Тут і ховрашки їдять, тут і сарана хмарами літає, тут і остання війна, що за думкою автора має бути через 10 літ. Особливо наївно змальовано саме цю війну. Невже автор не подумав, що селянин, який дивитиметься на його агітку не зацікавиться тим, «невже-ж в закордонних країнах, (що їх перед тим автор виводить як культурні країни з високою технікою й радить брати їх за приклад в сільському господарстві) — невже ці країни не видумали якогось протигазу (в той час, як у нас кожний селянин вже має протигази) і нам їх так легко потруїти?» Як-що автор зачепив справу майбутньої війни, то мусив на цьому зупинитися докладніше. Інакше агітка може не тільки не загітувати, а навпаки відсахнути селян від Доброхему.

Ю. Смолич.

ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА.

ЧЕРЕДНИЧЕНКО, ВАРВАРА. Софія Перовська. Бібліотека молодого лєнінця. Державне Видавництво України, 16 стор.

Брошуру про Софію Перовську написано дуже жваво й цікаво. Біографію цієї відомої революційної діячки викладено в формі оповідання й цілком приступно читачеві-юнакові, даючи йому в той-же час і відповідний настрій. Наша суворореалістична сучасна література вигнала майже зовсім із вжитку романтичні мотиви, але молодість з її бурхливими силами не завжди зможе задовольнитися буднями: їй потрібні моменти екстазу і їй треба використати так, щоб зміцнити й піднести революційні настрої, дати їм напрямок. Через це такі брошури, як маленька книжечка т. Чередниченкової, цінні й потрібні. Але треба зауважити, що бібліографічний матеріал мало використано. Віддаючи багато уваги особистому життю Перовської, автор брошури мало зупиняється на революційній роботі Перовської. Її охопив автор лише в загальних рисах. Участь Софії Перовської в терористичному акті 1-го березня зачеплено лише зверху; зовсім не згадано в брошурі про участь Перовської в замахові під Олександрівськом, що теж могло дати цікавий матеріал молодому читачеві і в той-же час знання історії нашої революції. Досягнення обох завдань в подібних виданнях, маючи на увазі їх виховавче значіння, конче потрібно.

Т. Ганжулевич.

МИРОНІВ, М. Друзі й вороги молодих лєнінців. Державне Видавництво України Харків 1924, стор. 45., ціна 20 коп.

Це перша книжка з цієї галузі, що її вихід нам треба вітати.

До цього часу майже зовсім не було ніякої літератури для юних піонерів, а особливо відчувається, цей брак літератури українською мовою, і, книжка М. Миронова є, розуміється, дуже потрібна на дитячому ринкові. Але-ж, на нашу думку, авторові не зовсім удалося виконати цю тему. Книжку поділено на 6 розділів: 1) Ленінові заповіді молодому поколінню. 2) Як утворилася організація Ю. Л. на Україні. 3) Молоді Спартаки Німеччини. 4) Наші вороги—сковти. 5) Наші друзі на цілому світі. 6) Наші старші брати комсомольці.

Книжку „Друзі й вороги молодих лєнінців“ розраховано, в першу чергу, не на керівників дитячого комуністичного руху, а переважно на са-

мих дітей—піонерів, і це, розуміється, в стократ збільшує відповідальність автора за подані дані в його роботі. Тут повстає питання не тільки про те, що подати, а ще як подати, що саме й є найбільшою хибою роботи. Автор не урахував саме того моменту, що він подає книжку для дітей, бо зрозуміло, що мотиви діти будуть боротися за комунізм... будуть захищати те, за що билися їх батьки—(це не дословно за автором але в його саме так надто абстрактно подано дуже важко для дитячого розуміння. Саме слово—комунізм, коли до нього не подано конкретних міркувань та завдань комунізму, для дітей, на мою думку, не зрозуміле.

Третій розділ є загалом добрий, читається з цікавістю, бо тут подано багато живого інтересного матеріалу, але й тут хіба. Автор не подав пояснень до того, хто-ж є цей уряд Носке—Шейдеманів, не розповів, чому саме молоді спартаківці борються проти цих соціал—зрадників.

Останні розділи дуже етичні і в цьому полягають найбільші їхні хиби. В 4 розділі йде оповідання про наших ворогів—сковтів, подається їх характеристики, але все це здається читачеві минулим. Найцікавішого матеріалу, що роблять тепер, та де й скільки їх в книжці не подано—це хіба, цей розділ, як і 5 („наші друзі на цілому світі“) дуже вже схематичний і тому буде незрозумілим для дітей. Останній розділ „Наші брати комсомольці“—знов таки дуже загальний, без пояснення тих завдань, що стоять перед комсомолом. Зовсім не виявлено ролі комсомолу, як революційного авангарду молоді, та борців в часи громадянської боротьби, боротьби за Радянську владу.

Загалом, оскільки на ринкові такої літератури немає зовсім, з поясненнями керівників—комсомольців,—книжка буде використана юними піонерами й дасть, безумовно, де-які відомості про загальний рух піонерів. Тираж розійдеться швидко і треба побажати, щоб друге видання було оброблено та старанно доповнено й пристосовано саме до читача юного-піонера.

Кам'янецький.

ТИМ, С. Хто сотворив бога? Бібліот. молод. лєнінц. ДВУ. 1925 р. Стор. 71. Ціна 30 коп.

ТИМ, С. Хто сотворив бога? Библиотека молодого лєнінця. Госиздат Украины, 1925 р. Стр. 73 Ц. 40 к.

Автор поставив собі завдання—дати приступний для молодих лєнінців виклад питання про те, хто утворив бога. Загалом

з поставленим собі завданням він справився. Приступною для молодих лєнінців мовою, автор розповідає як та що ми взнали про життя людей за давноминулих часів, що вийшло з неправдивого розуміння первісною людиною сну, смерті, хвороби та де-яких інших явищ, що таке боги-звірі та боги-рослини, що таке культ померлих родичів, обожнення сил природи, звідки взялися перші попи, де-що про рай та пекло, як відповідають дикуни на питання про те, звідки з'явився світ, як виник християнський бог, та чіт вірування лежать в основі поклонення йому.

Приступність викладу є авторова заслуга. На жаль, брошура не вільна від деяких хиб, так у змістї, як із боку викладу. Наприклад, даремне тов. С. Тім гадає на стор. 25-й, що «Наукові дослідї говорять за те, що анімїзм або віра в духів була перший ступїнь у розвитку в людини релїгїї». Даремно він на 64-й стор. говорить, що «первісно вона (ц. т. давньо-єврейська релїгїя) мала характер анімїзму, ц. т. віри в душі». Чому автор пропускає перед анімїзм?

В де-яких місцях є спрощений виклад питання. Приєднуючись до так-званої авторитарної теорї походження релїгїйних вірувань, тов. С. Тім викладає її в такому вигляді, від якого давно вже відмовилися найвидатніші її прихильники, напр., тов. З. Степанов З викладу тов. С. Тїма виходить, що «старшина управляє й наказує, а решта підлягає та виконує його накази. Такий поділ орди ніби на дві частини зміцнює в дикуні попередню віру в душу, в другу істоту, що сидить у людині» (стор. 30). А, між иншим, ще 1909 р. Плєханов, заперечуючи авторитарну теорїю А. Богданова, наводив дані, що описане управління старшин та підлягання решти членів орди існує й існувало далеко не по всіх ордах. Де-які орди зовсім не знали ні начальства, ані підлеглих. Відповідну обмовку треба було зробити авторіві й на 30 сторінці.

Занадто спрощене з'ясування дано й для повстання переказів про богів, що вмирають та відроджуються. На 41-й стор. автор говорить: «... Що не було сонця

взимку та з'являлось воно на весні, це й стало за ґрунт для оповідань про богів, що вмирають та воскресають, до числа яких відноситься й оповідання про воскресіння Ісуса Христа»... На відсутність сонця взимку в Асиро-Вавілонїї, в Персїї, Фригїї, у Сирїї, Палєстинї, Єгипті жалїтися не можна було, бо по де-яких із цих країн узимку дув пекучий, посушливий вітер, через що природа, здавалося, замирала. Не зважаючи на зменшення взимку, дня по тих країнах, пошкодувати на брак достатньої кількості тепла не можна було. Коли-б там було холодно, то не росли-б пальми то-що.

Щоби відзначити виробничє значіння релїгїї, треба було зв'язати оповідання про богів, що вмирають та відроджуються, — із засівом та проростанням зерна, а не з тим, що не було сонця взимку та з'являлось воно на весні.

На прикінці праці на 72—73-й сторінках є неправдивий підхід до релїгїї: «Чому-ж віра в бога, що утворили дикуни, затрималася до наших днів? Тому що й за нашого часу є ще дуже багато темних та неосвічених людей, що не мають поняття про науку, яка нищить віру в усе надприродне та чудесне». Але-ж тов. Лєнін ще 1909 року в своїй статті «Про відношення робітничої партїї до релїгїї» писав, що «Нїяка освітня книжка не витруїть релїгїї із забитих капіталістичною каторгою мас, що залежить од слїпих руїницьких сил капіталїзму, доки ці маси самї навчаться об'єднано, організовано, плано-мірно, свідомо боротися проти цього коріння релїгїї, проти панування капіталу, в усіх формах». (В. Лєнін. Собр. соч. Том. XI, ч. I, стор. 254).

Даремне автор не підкреслив значіння класової боротьби пролетарїату в справі його духовного розкріпачення. Класову боротьбу пролетарїату проти капіталїстів треба було не затушовувати, а висунути на перший план.

Окрім цих та де-яких інших хиб, брошуру тов. С. Тїма можна рекомендувати не тільки молодим лєнінцям, а й широким колам читачів.

Ів. Сухоплюєв.